

T.C
ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
BEDEN EĞİTİMİ VE SPORANABİLİMDALI

**FARKLI LİG DÜZEYİNDE OYNAYAN FUTBOLCULARIN
OYNADIKLARI MEVKİLERE, ÖĞRENİM DURUMU ve SPOR
YAŞLARINA GÖRE PROBLEM ÇÖZME BECERİLERİNİN
İNCELENMESİ**

Duygu GÜLŞEN

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN
Yrd.Doç.Dr.Zeynep ZÜLKADİROĞLU

Tez No:

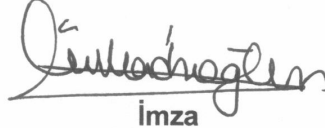
ADANA 2008

KABUL VE ONAY

Çukurova Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü

Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı Yüksek Lisans Programı Çerçevesinde yürütülmüş olan Farklı Lig Düzeyinde Oynayan Futbolcuların Oynadıkları Mevkilere, Öğrenim Durumu Ve Spor Yaşlarına Göre Problem Çözme Becerilerinin İncelenmesi adlı çalışma, aşağıdaki jüri tarafından Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Tez Savunma Tarihi :/...../200...

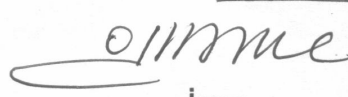
İmza

Yrd. Doç.Dr. Zeynep Zulkadiroğlu
Çukurova Üniversitesi

İmza

Yrd.Doç.Dr. Ahmet Doğanay
Çukurova Üniversitesi

İmza

Yrd. Doç. Dr. Gonca İnce
Çukurova Üniversitesi

Yukarıdaki tez, Yönetim Kurulunun tarih ve sayılı kararı ile kabul edilmiştir.

Prof.Dr.Halil Kasap
Enstitü Müdürü

TEŞEKKÜR

Bu yüksek lisans tezinin hazırlanmasında yardımlarını aldığım danışmanım Yrd.Doç.Dr Zeynep Zülkadiroğlu'na ve Yrd.Doç.Dr. Fuat Koçyiğit'e, yaptığı pozitif eleştirilerle düzeltmeler yapmama yardımcı olan Yrd.Doç.Dr. Gonca İnce'ye, Yrd.Doç.Dr. Pervin Bilir'e, Öğr.Gör. Cengiz Şen'e, Okt. Bülent Erdoğan'a; envanterin futbolculara uygulanması sürecinde bana yardımcı olan dayım Öğrt.Nihat Alacalıoğlu'na, öğretmen arkadaşım Özlem Şensöz'e ve eşi süper lig futbol hakemi sayın Cemil Şensöz'e, Öğretmen arkadaşım Mehmet Danacı'ya, İlke Pazarözyurt'a, Vedia Gülüm'e, Arş.Gör. Zübeyde Yazıcı'ya, Arş.Gör. Selcan Korkmaz'a; yabancı dil çevirilerime yardımcı olan Ahmet Tuncel'e; Gerekli istatistiklerin yapılma sürecinde yardımlarını esirgemeyen Yrd.Doç.Dr. Ahmet Doğanay'a, Yrd.Doç.Dr. Servet Demir'e ve Arş.Gör. Özkan Ballı'ya, Eren Uluöz'e; Ayrıca bu süreçte hoşgörüsünü, desteğini hiçbir zaman esirgemeyen, tüm çalışmalarım boyunca yanımda olan sevgili babam Halef Gülşen'e, annem Huriye Gülşen'e ve kardeşim Dilek Gülşen'e sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Duygu GÜLŞEN

İÇİNDEKİLER

KABUL ve ONAY	ii
TEŞEKKÜR	iii
İÇİNDEKİLER	iv
ŞEKİLLER DİZİNİ	v
ÇİZELGELER DİZİNİ	vi
SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ	vii
ÖZET	viii
ABSTRACT	ix
1. GİRİŞ	1
2. GENEL BİLGİLER	4
2.1. Futbol	4
2.1.1. Futbolun Özellikleri	6
2.1.2. Futbolda Performans	7
2.1.3. Futbolda Mevkiler	14
2.1.3.1. Kaleci	19
2.1.3.2. Bekler	21
2.1.3.3. Stoper	22
2.1.3.4. Libero	23
2.1.3.5. Orta Saha Oyuncular	24
2.1.3.6. Santrafor	26
2.1.3.7. Açıklar veya Kanat Oyucuları	27
2.2. Problem ve Problem Çözme	28
2.2.1. Karar Verme	32
2.2.2. Karar Verme ve Problem Çözme Sürecindeki Aşamalar	32
2.2.3. Futbolda Problem Çözme	37

3 GEREÇ VE YÖNTEMLER	43
4. BULGULAR	45
5. TARTIŞMA	52
6. SONUÇLAR VE ÖNERİLER	58
7. KAYNAKLAR	60
EKLER	65
EK – 1	65
EK – 2	66
ÖZGEÇMİŞ	69

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1. 4-4-2 Sistemine Göre Savunma, Orta saha ve Hücüm Organizasyonu	16
Şekil 2. 3-5-2 Sistemine Göre Savunma, Orta Saha ve Hücüm Organizasyonu	17
Şekil 3. 4-3-3 Sistemine Göre Savunma, Orta Saha ve Hücüm Organizasyonu	18

ÇİZELGELER DİZİNİ

Çizelge 1. Futbolda Performansın Boyutları	11
Çizelge 2. Çalışmaya katılan sporcuların demografik özellikleri	45
Çizelge 3. Lig düzeyine göre problem çözme becerilerinin karşılaştırılması	46
Çizelge 4. Mevkilere göre problem çözme becerilerinin karşılaştırılması	47
Çizelge 5. Öğrenim durumuna göre problem çözme becerilerinin karşılaştırılması	48
Çizelge 6. Çalışmaya katılan sporcuların spor yaşı gruplarına göre dağılımları	49
Çizelge 7. Spor yaşına göre problem çözme becerilerinin karşılaştırılması	50

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

PÇE: Problem Çözme Envanteri

KBF: Kişisel Bilgi Formu

ÖZET

Farklı Lig Düzeyinde Oynayan Futbolcuların Oynadıkları Mevkilere, Öğrenim Durumu ve Spor Yaşlarına Göre Problem Çözme Becerilerinin İncelenmesi

Bu çalışma, farklı lig düzeyinde oynayan futbolcuların oynadıkları mevkilere, öğrenim durumu ve spor yaşlarına göre problem çözme becerilerini belirlemek amacı ile yapılmıştır.

Çalışmaya, 2006 sezonu Türkiye 1. liginde futbol oynayan (Trabzonspor, Kayserispor, Gaziantepspor; 2. ligde Hatayspor, Gençlerbirliği Asaş, Y.Kırşehirspor ve 3. lig de oynayan Antakyaşpor, Gaskispor, E.Şekerspor takımları) 171 futbolcu gönüllü katılmıştır.

Çalışmada, Heppner ve Peterson tarafından geliştirilen(1982) ve Türkiye uyarlaması Şahin tarafından yapılan (1993) Problem Çözme Envanteri kullanılmıştır.

İstatistiksel değerlendirmeler için SPSS 11.0 Paket Programı kullanılmıştır. Verilerin ortalama ve standart sapmaları One Way Anova ile hesaplandıktan sonra mevkiler arasındaki farkların ve öğrenim durumları arasındaki farkların hesaplanması için Kuruskal -Wallis Testi uygulanmıştır. İkili karşılaştırmalar Mann-Whitney U Testi ile hesaplanmıştır.

Çalışma sonucu futbolcuların problem çözme becerileri ile lig düzeyi, mevki ve spor yaşı değişkenlerine göre istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır. Ancak problem çözme becerileri ile öğrenim durumu değişkeni arasında anlamlı farklılık tespit edilmiştir.

Anahtar Sözcükler: Futbol, mevki, problem çözme

ABSTRACT

Analyzing ,the players who is playing in Different Division Levels, The Problem Solving Abilities of the Soccer Players according to league, education levels and sport age.

The purpose of this study is to determine the problem solving abilities of the soccer players who play in different division levels according to their positions and sport age.

To this study 171 players of football league in 2006 Turkey(Trabzonspor, Kayserispor, Gaziantepspor; Hatayspor, Geçerbirliği Asaş, Y.Kırşehirspor, Gaziantep belediyespor and Antakyaspor, Gaskispor, E.şekerspor teams) attended voluntarily.

In the study, Problem Solving Inventory Form which developed by Heppner and Peterson(1982) and transcribed in Turkish form by şahin(1993), were used.

For The Statistical Analyses SPSS 11.0 package program was used. After calculating average and standard division with One-Way Anova Test, and to figure out the differences in state and education status Kuruskal -Wallis Test was used. Binary comparison was calculated with Mann-Whitney U Test.

In the results of the study there were not seen a reasonable differences between; according to relation of the problem-solving skills of the football players and league level, condition, sport age, nevertheless a reasonable differences were set with the problem-solving skills and education levels.

Key Words: Football, place, problem solving

1.GİRİŞ

İnsanlar, yaşamları boyunca küçük ya da büyük çözülmesi gereken çok sayıda ve farklı alanlarda sorunlarla karşılaşır. Karşılaşılan bu problemler çözülmeden amaçlarını gerçekleştirmezler ve planlanan düzeye ulaşamazlar. Bu sorunlar günümüzde bireyleri problem çözmeye yönelik birçok durumla karşı karşıya getirmektedir.

Problemler, kaynaklarına göre basit ve karmaşık, kısa ve uzun süreli olabilir. Bununla birlikte ekonomik, duygusal ve bedensel sorunlarda insan hayatında var olur ve bu değişik sorun türleri birbirleriyle etkileşerek daha da karmaşık sorunlara dönüşebilir¹. Tüm bu problemler bireylerin ihtiyaçlarına, koşullarına ve beklentilerine göre farklılıklar göstermektedir. Bu nedenle günümüz toplumu bireylerinin karşılaştığı sorunlara etkili çözümler üretebilen özelliklere sahip olmasını zorunlu hale getirmektedir.

Karşılaşılan problemlerin hızlı ve etkili olarak çözülebilmesi için yeni yöntem ve stratejiler geliştirilmelidir. Bireysel başarı, kişilerin gündelik hayatlarında karşı karşıya kaldıkları problemlerin esiri olmadan, problemi akılcı bir yaklaşımla analiz etmelerine ve problemi yaratan nedenleri gerçekçi olarak belirleyip çözmelerine bağlıdır².

Problem çözme becerisi, bireylerin ve grubun içinde yaşadığı çevreye etkin bir şekilde uyum sağlamasına yardım eder. Bu nedenle tüm insanların yaşadıkları çevreye etkin uyum sağlayabilmeleri için problem çözmeyi öğrenmeleri gerekmektedir. Bazı problemlerin doğru cevapları veya kesin çözümleri varken bazılarının çözümleri kesin değildir. Bu problemlerin çözümü, disiplinler arası bilgiyi, çok yönlü düşünmeyi ve yaratıcılığı gerektirir³. Problem çözme, yalnızca birey bazı düzeylerde tepki vermesi gerektiğini algıladığı zaman başlayabilir. Ayrıca bireyin bir hedefinin olması gerekir ki, böylece elde etmek istediği hedefe ulaşma yollarını bulmak için çaba sarf etsin⁴.

Problem çözme ve karar verme insan yaşamının tümünde etkili olan ve basitten karmaşığa bütün etkinliklerde yer alan en önemli yaşam becerilerinden biridir. Birey duruma uygun yerinde verilen kararlar sayesinde yaşamında

olumlu değişimlere neden olurken hatalı verilmiş kararlarla da yaşamını olumsuz yönde etkileyebilir. Bütün bu durumlar sporcular için de söz konusudur. Sahada, ringde veya salonda sporcu kendi pozisyonunu, yapacağı hareketi, hem rakip sporcuların konum ve hareketlerine göre ve hem de takım arkadaşlarının durumlarına göre ayarlayabilmelidir.

Günümüzde sportif verim düzeyini etkileyen çok sayıda etkenden bahsedilmektedir. Bu faktörlerden bir kısmı çevresel faktörler adı altında toplanırken; bir kısmını da içsel faktörler olarak değerlendirilmektedir⁵. Çok sayıdaki bu faktörlerin herhangi birisi koşullara göre artan ya da azalan öneme sahip olmakla birlikte tek başına başarı veya başarısızlığı oluşturması olanaklı görülmemektedir. Örneğin, sadece yüksek kondisyon bir sporcunun başarılı olması için yeterli değildir. Yerine göre doğru kararı alan ve bunu özellikle de en kısa zamanda alan sporcunun karmaşık tutumların sergilendiği sporda başarıya daha çabuk ulaşabilmek için kendisine avantaj sağladığını söyleyebiliriz. Bu açıdan bakarsak, başarıya giden yolda sporcunun problem çözmedeki yeterliliğinin önem taşıdığını düşünebiliriz.

Problem, yanıtı mevcut bilgi birikimiyle bulunamayan ancak araştırma ve incelemelerle yanıtlanabilecek sorudur. Problem çözme ise üst düzey zihinsel etkinliklerin kazanılmasında bir öğretim yoludur⁶. Ancak, araştırma ya da incelemelerle çözümlenecek sorunların yanı sıra günlük hayatta da yaratıcılık, düşünsel kabiliyet ve şartlara göre değişen kararlar alınmasını gerektirecek durumlar ortaya çıkabilmektedir. Karar verme ve problem çözme becerileri iç içe geçmiş süreçlerdir⁷.

Problem çözme becerisi, bireylerin ve grubun içinde yaşadığı çevreye etkin bir şekilde uyum sağlamasına yardım eder. Bu nedenle tüm insanların yaşadıkları çevreye etkin uyum sağlayabilmeleri için problem çözme öğrenmeleri gerekmektedir. Bazı problemlerin doğru cevapları veya kesin çözümleri varken bazılarının çözümleri kesin değildir. Bu problemlerin çözümü, disiplinler arası bilgiyi, çok yönlü düşünmeyi ve yaratıcılığı gerektirir³.

Futbol oyunu, oyun içinde çabuk karar vermeyi ve taktik görevlerin yerine getirilişinde sorumluluk isteyen davranışları gerektiren bir oyundur. Takımın her mevkiinde oynayan oyuncuların, futbol bilgileri ve taktik deneyimleri başarı

açısından çok önemlidir. Futbolcu, sahaya çıktığında, oyun içinde karşılaşılan beklenmedik ve önceden hazırlığı yapılmamış pozisyonlarda ve rakibin baskısı altında, ani ve doğru tepkilerini ortaya koymak zorunda olduğu gibi aynı şekilde rakibini baskı altında tutmalı ve sürpriz pozisyonlarla karşı karşıya bırakıp şaşırtmalıdır.

Literatür incelendiğinde, problem çözme becerisi ile voleybol, basketbol, dağcılık gibi spor dalları arasındaki ilişkilerin incelenmesi, amacıyla yapılmış çalışmalar mevcuttur. Ancak futbol ile ilgili bir çalışmaya rastlanmamıştır.

Ülkemizde futbol branşında oynadıkları mevkilere göre problem çözme becerilerinin belirlenmesi amacıyla yeteri kadar bilimsel yayın bulunmadığından, bu alana katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Bu çalışma, futbolcuların oynadıkları mevkilere göre problem çözme becerilerini incelemek amacıyla yapılmıştır.

Temel amacı bu şekilde belirlenen araştırmada şu alt amaçlar yer almaktadır:

1. Çalışmaya katılan sporcuların lig düzeyi ile problem çözme becerileri arasında anlamlı fark var mıdır?
2. Çalışmaya katılan sporcuların mevkileri ile problem çözme becerileri arasında anlamlı fark var mıdır?
3. Çalışmaya katılan sporcuların öğrenim durumları ile problem çözme becerileri arasında anlamlı fark var mıdır?
4. Çalışmaya katılan sporcuların spor yaşları ile problem çözme becerileri arasında anlamlı fark var mıdır?

2.GENEL BİLGİLER

2.1. Futbol

Futbol, dünyada büyük ilgi gören ve seyirci kitlesi en yaygın sporlar arasında yer almaktadır. Türkiye’de ve dünyada futbol kadar ilgi gören ve büyük bir kitleye sahip başka bir spor yoktur. Futbol, çağımızın en sevilen spor dalı olarak kabul edilir. Futbolun bu denli önemli olma nedenlerine bakıldığında; futbolun, oyuncuların yanı sıra seyircilerin de eğlenmelerine olanak sağlamasının, futbol oynayabilmek için özel bir vücut yapısına gerek olmamasının, çok kişi ile oynanmasının, seyir zevki vermesinin ve temelde yüz yıldır değişmemiş oyun kurallarının etkisi gösterilebilir. Bu sebeple de futbola sporcu ya da seyirci olarak ilgi duyan her kesimden insan bir araya gelmektedir.

İnsanın yaratılışından bu yana, en çok ilgisini çeken oyun aracı “top”tur. Küre şeklindeki yuvarlak cisimler, ilk çağlardan bu yana hemen her türlü oyunda topun yerini tutmuş, insana topla oynama zevkini ve heyecanını aşılamıştır. Hemen her ırktan, her coğrafi bölgeden, her din grubundan böylesine bir ilgi gören top, yirmiye yakın spor dalının aracı olmuş, futbol da bunların arasında birinci sırayı almıştır.

Futbol, geniş bir oyun alanında çok sayıda oyuncunun katılımıyla, oyun kuralları gereği belirlenmiş sınırlı bir alanda, sonucunun kalelere atılan ya da yenilen gollerle belirlendiği, el harici vücudun her yerinin kullanılarak oynandığı bir spordur⁸.

Futbol, bir takım oyunudur. Takım oyunu olması sebebiyle, Oyuncular sahip oldukları teknik ve taktiksel becerilerini oyun içinde birleştirmeli ve tek vücut halinde ekip ruhuyla mücadele etmelidirler. Futbol bir takım oyunu olmasının yanı sıra aynı zamanda oyuncuların bireysel becerilerini göstermelerine de olanak sağlamaktadır.

Futbolda amaç, diğer takım oyunlarında da olduğu gibi rakip takımın sayı yapmasını engellemek ve kendi takımına sayı kazandırmaktır. Ancak futbolu diğerlerinden ayıran önemli bir nokta, vücudun en iyi kavrama ve yön verme

yeteneğine sahip üyeleri olan ellerin, oyunda topa hakim olma ve yön vermede kısacası topa müdahalede kullanılmamasıdır. Bu ise futbolu ilginç yapan bir özelliktir. Ayakla topu kontrol etmeye çalışmak ve topa hakim olmak, elle top kontrolü sağlamaya göre daha güç olmaktadır. Çünkü top her an kontrolden çıkabilir ve rakibe avantaja dönüşebilir⁹. Dolayısıyla futbol sonucu belirsiz bir oyundur. Hareketlerin sonuçları önceden hesaplanamaz.

Futbol, yediden yetmişe herkesin hem oynamaktan, hem izlemekten zevk alacağı bir spordur. Kuralları son derece basit olan bu oyunda favori hiçbir zaman büyük konuşamaz. Çünkü maç sırasında karşılaşılan sürprizler futbolun tuzu biberidir. Galibin önceden kestirilememesi, milyonların meşin yuvarlığın peşine takılmasında çok büyük rol oynamıştır. Maç sırasında son derece heyecan duyulan ortamlarda ve her an beklenmedik durumlarla karşı karşıya olan sporcunun her şeye rağmen kendinden isteneni yapabilmesi hiç de kolay değildir. Çünkü oyuncular, oyundaki pozisyonlar ve çevre değişim içindedir. Bazı sporcular çoğu zaman tehlikeyi göze alan davranışlarda bulunurlar. Çok iyi pozisyonlar sayesinde iyi sonuca ulaşılabilirdiği gibi sürekli isabetsizlikler ve hatalarla karşılaşılması da kaçınılmazdır. Top direktten dönebilir, rakibe ya da takım arkadaşına çarpıp beklenmedik gollere dönüşebilir. Böylece bir anda beklenmedik şekilde maçlar kaybedilebildiği gibi yine o oranda kazanılabilmektedir. Buradan da anlaşılacağı gibi futbolda şans faktörü ve riskin yeri büyüktür.

Futbolda yaşanan bu belirsizlikler futbola heyecan katmaktadır. Özellikle önemli karşılaşmalarda yaşanan heyecan daha üst seviyede görülmektedir. Maç süresince seyirciler kendilerini birebir oyunun içinde oyuncularla bütünleşmişçesine o heyecanını yaşarlar.

Heyecanlı ikili mücadeleler, başarılı geçen kombinasyonlar, ilgi çekici driplingler, coşturucu gol pozisyonları ve mükemmel kaleci plonjonları futbol oyununu daha da çekici ve ilginç hale getirmektedir⁹.

2.1.1. Futbolun Özellikleri

- Futbol bir karşıtlar oyunudur.
- Atlama, sıçrama ve yön değiştirme gibi vücut dengesinin önem taşıdığı değişik hareketlerle oynanan bir oyundur.
- Oluşan sürpriz pozisyonlara uyum göstererek doğru tercihlere ihtiyaç duyulan, anında doğru karar vermeyi gerektiren bir oyundur.
- Oyun boyunca harcanan enerjinin dengeli bir şekilde oyun zamanına dağıtılmasının önem taşıdığı bir oyundur.
- Topla yapılan hareketler kadar, topsuz hareketlerinde gol yememek amacıyla yapılmasının gerektiği bir oyundur.
- Oyun alanında rakibe sayıca üstünlük sağlanmasının gerektiği bir oyundur.
- Oynayanların oyun alanı içinde yaptıkları ya da yapamadıkları ile ilgili olarak, seyredenlerin de sayısız alternatifler geliştirebildiği bir oyundur.
- Oyun alanı içerisinde yer alan aynı takıma mensup sporcuların müşterek amaçlar doğrultusunda ortak davranışlar sergilemek zorunda olduğu bir oyundur.
- Her oyuncunun zihni yeteneklerini kullanarak hareketlilik, denge ve elastikiyet gibi sahip oldukları kişisel özelliklerini, gelişen sürpriz pozisyonlara uydurması gereken bir oyundur⁸.

Futbolun dünya çapında bu kadar popüler hale gelme sebeplerini ise aşağıda sayacağımız özellikleriyle sıralayabiliriz:

- Futbolda herhangi bir mevsim kısıtlılığı yoktur yıl boyunca oynanabilmektedir.

- Futbol, grup ve takım becerileri yanında kişisel becerileri de geliştirmektedir.
- Futbolda kullanılacak malzemeler, araç ve gereçler daha ucuzdur.
- Futbol öğrenimi kolay bir spordur.
- Oynama alanı bulma açısından avantajlıdır.
- Karmaşık kurallara sahip değildir.
- Heyecanlı ikili mücadeleler, başarılı geçen kombinasyonlar oyunu daha çekici ve ilginç hale getirmektedir.
- Yediden yetmişe geniş kitlelerin seyrine dayandığı için kar aracı olarak kullanılabilir.
- Futbol, oyuncuların yanı sıra seyircilerin de eğlenmelerine olanak sağlamaktadır.

2.1.2. Futbolda Performans

Sportif başarı bedensel, zihinsel ve psikolojik performansın toplamıdır. Başarılı sporcu mücadeleyi seven, zorluklarla başa çıkmayı bilen ve zorluklardan korkmayan, yaratıcı, büyük düşünebilendir.

Sporcuların bireysel ve en yüksek verime ulaşip rekor kırmaları bu günün spor dünyasında çok anlamlı bir olaydır¹⁰.

Üst düzeyde bir performansa ulaşmak için sürdürülen çalışmalar son derece geniş ve her yönden donanımlı araştırma laboratuvarları sayesinde oldukça hız kazanmıştır. Burada elde edilen veriler aynı zamanda tüm spor dalları için geçerlidir ve sporcunun gelecekteki performansının, antrenman metotlarının ve yarışma koşullarının geliştirilmesi konusundaki açıklamalara yardımcı olur.

Başarılı performans ortaya koyabilmek için fiziksel, teknik, taktik ve zihinsel faktörler önemli olmaktadır. Zihinsel faktörler içinde konsantrasyon yeteneği, baskıyla başa çıkma, karşılaşılan problemlerde toparlanabilme, güven, motivasyon ve karşılaşmaya hazırlık gibi psikolojik durumlar etkili olmaktadır¹¹.

Maçlar sırasında son derece heyecan duyulan ortamlarda ve her an beklenmedik durumlarla karşı karşıya olan sporcunun her şeye rağmen kendinden isteneni yapabilmesi hiç de kolay değildir. Yarışma devam ederken bulunduğu pozisyon içerisinde hedefi, kendi durumunu, takım arkadaşlarının ve rakibin durumunu süratle değerlendirerek doğru hareket etmek zorundadır. Yapılan her hatayı veya olası daha uygun hareketi dışarıdan kolaylıkla gözleyip eleştirmek olasıdır. Sporcudan yoğun yüklenme içerisinde ve süratle hareket ederken mantıklı ve doğru hareket etmesi beklenir. Antrenörler genellikle antrenmanlar içinde söylediklerine uygun davranan sporcunun yarışmalarda bunları unutmuş gibi davranmalarını anlamakta güçlük çekerler. Oysa bilinmesi gerekir ki yarışmalarda gerçekleştirilmesi istenen düşünce süreçleri ancak yarışmaya benzeyen anlam ve önemi olan ortamlarda öğretilir ve sporcunun deneyim geçirdiği hazırlık sezonu ile sporun türü, düşünme şeklini etkiler¹².

Futbol oyunu, oyun içinde çabuk karar vermeyi ve taktik görevlerin yerine getirilişinde sorumluluk isteyen davranışları gerektiren bir oyundur. Takımın her mevkiinde oynayan oyuncuların, futbol bilgileri ve taktik deneyimleri başarı açısından çok önemlidir. Futbolcu, sahaya çıktığında, oyun içinde karşılaşılan beklenmedik ve önceden hazırlığı yapılmamış pozisyonlarda ve rakibin baskısı altında, ani ve doğru tepkilerini ortaya koymak zorunda olduğu gibi aynı şekilde rakibini baskı altında tutmalı ve sürpriz pozisyonlarla karşı karşıya bırakıp şaşırtmalıdır. Bu özellikler ancak bütün olasılıkları göz önünde tutan geniş kapsamlı ve ayrıntılı olarak hazırlanmış antrenman programlarının ciddi ve titiz bir şekilde uygulanması ile kazanılır. Bu tür antrenmanlar, bir yandan futbolcunun kondisyonunu ve futbol kapasitesini yükseltirken, diğer yandan yaratıcılık yeteneğini de geliştirirler¹³.

Futbolcunun bedensel yetenekleri ve psikolojik özellikleri, takım içinde etkileşim ve iletişim kurma biçimleri, genelde takımın performansının çekirdeğini oluşturur.

Futbolda başarı ve üst düzey bir performans ortaya koyabilmek için, hem takım halinde hem de bireysel olarak topla ve topsuz becerilerin oyuna uygun bir şekilde gösterilmesi gereklidir. Futbol bu becerilerin yanı sıra kuvvet, sürat, denge, dayanıklılık gibi özelliklere de gereksinim duymaktadır.

Futbolda teknik beceriler süratle ve etkili bir şekilde yapılmalıdır. Top sürmeler, paslar, şutlar, bloklar ve top kontrolleri gibi teknik unsurlar en etkili ve uygun şekilde uygulanmalıdır. Teknik kadar önem gerektiren bir diğer unsur da oyuncuların ve rakibin özelliklerine uygun taktik becerilerin geliştirilmesidir. Tüm bu özellikler oyun içinde belli bir tempoda, içsel ve dışsal motivasyon yardımıyla ayrıca iyi bir takım içi iletişimle gerçekleşmektedir.

Bir futbol takımında futbolcu, en küçük ama en önemli performans birimidir. Futbolcunun bedensel yetenekleri ve psikolojik özellikleri, takım içinde etkileşim ve iletişim kurma biçimleri, genelde takımın performansının çekirdeğini oluşturur. Bu nedenle antrenmanın asıl hedefi, futbolcuya yarışmacı niteliği kazandırmaktır. Buda bilimsel verilere dayalı bir antrenman programı gerektirmektedir. Bu programda, sporcunun beslenmesi, psikolojik gereksinimleri, performansı dolaylı ya da dolaysız yoldan etkileyen tüm etkenler göz önünde bulundurulur. Çeşitli bilim dallarının sağladığı bilgilerle ve eksiksiz bir uygulama ile futbolcu adayı profesyonel futbolcu olur¹⁴.

Olguya spor psikolojisi açısından bakıldığında, spor psikolojisi uygulamalarında iki amaç olduğu görülmektedir.

- Performansı yükseltme
- Performansı engelleyen psikolojik faktörleri giderme.

Performansı yükseltme uygulaması, sporcu adayının seçimi ile başlar. Sporcu adayının, bedensel yetenekleri, motivasyonunun niteliği, niceliği ve kişilik özellikleri incelenir. Sporcu adayı seçilir. Daha sonra antrenmanlar başlar. Bu antrenmanlarda çeşitli yöntemler kullanılarak, antrenmanın verimi ve başarısı yükseltilmeye çalışılır. Bu arada çeşitli yarışmalar ile sporcu adayının yarışma koşullarındaki davranış ve tepkileri incelenir. Düzeltilmesi gereken hataları ve

kusurları düzeltilir, geliştirilmesi gereken özellikleri geliştirilir. Bu çalışmalara paralel olarak, özellikle futbol gibi takım sporlarında grup dinamiği geliştirme çalışmaları ile on bir futbolcunun bir takım olması sağlanır.

Performansı engelleyen etkenleri giderme çalışmaları ise performans yükseltici uygulama ile paralel yapılır. Futbolun bir oyun olmaktan çıkıp, bir meslek olması ve futbol karşılaşmalarının sonuçlarının gerek parasal, gerekse prestij açısından büyük önem kazanması, futbol karşılaşmalarının bir stres faktörü oluşturmasına neden olmuştur. Buna ek olarak, futbolcunun kendi kişilik özellikleri ya da yönetimden veya antrenörden kaynaklanan birçok neden, futbolcunun performansını etkileyen bir etmen olabilir¹⁴.

Futbolda performansın birçok yönü vardır. Başer'e göre futbolda performansın boyutları Çizelge 1'de gösterilmiştir¹⁴.

Çizelge 1. Futbolda Performansın Boyutları

FUTBOL	FUTBOL TAKIMI	FUTBOLCU	
Fiziksel uygunluk ve kondisyon	Grup morali	1. bireysel	2. çevresel
- Koordinasyon - Hız - Kuvvet - Esneklik - Dayanıklılık	- Grup dinamiği	- psikolojik etkinlikler	- aile - okul - meslek - ulusal - evensel
Teknik		Kişilik	
Taktik			
Yaratıcı düşünce			
Takım oyunu			
		Performans sporuna Uygunluk	

Futbolun psikolojik çözümlenmesi demek, futbolun performans boyutlarının tanınması ve onların psikoloji açısından çözümlenmesi demektir. Bunun için ise olaya üç değişik açıdan Çizelge 1' de belirtildiği gibi; futbol açısından, futbol takımı açısından ve futbolcu yani insan açısından aynı zamanda bakmak gerekir. Olaya bu şekilde yaklaşmak, konunun bütünleşmesini sağlar. Bu nedenle, ilk olarak futbolun performans boyutları saptanmalı, sonra da bu performans boyutları insanın psikolojik etkinlikleri ile olan ilişki ve etkileşimini ortaya kaymaya çalışmalıdır.

Takımı oluşturan tüm futbolcular, bütün bir maç ve lig sezonu boyunca güçlülük, hızlılık, ikili mücadelelerden korkmama, sert ve isabetli şutlar çekebilme, toplu ve topsuz oyunu sürdürebilme gibi yeteneklere sahip olmalıdır. Bütün bu özellikle sporda kondisyon adı altında toplanmaktadır.

Futbolda kondisyon yüksekliği, futbolun oyun karakterine ve amaca uygun antrenmanla kazanılabilir. Futbolda hareketin boyutlarına bakarsak, dayanıklılık, hız, güç, esneklik ve koordinasyon gibi sportif hareketin bütün boyutlarını içerdiği görülür. Üstelik futbolcu bir karşılaşma sırasında, bu hareketleri yaparken zamanın baskısı ve rakibinin engellemeleri ile karşı karşıyadır. Yani hareketler, kapışma koşulları altında yapılmaktadır¹⁴.

Futbolda sahip olunan kondisyon teknik için büyük önem taşımaktadır. Futbolda teknik, en güç durumlarda bile topa sahip olmak ve onu en uygun şekilde kullanabilmektir. Oyuncular, her pozisyonda topu kontrol edebilmeli, isabetli paslar verebilmeli, doğru ve isabetli şutlar çekebilmelidir. Ancak futbol bir takım oyunu olduğu için, topun ayakta olmadığı anlarda yapılan topsuz hareketler de tekniğin içinde yer almaktadır.

Futbolda teknik kadar taktik de futbol performansının boyutları arasında önemli bir yere sahiptir. Taktik, bir futbol takımının, maçı kazanmak için kendi mevcut güçlerini, karşıt takımın futbol niteliklerini de göz önünde tutarak organize etmek, planlı ve akıllı bir şekilde oynamaktır. Performans boyutlarından taktik, psikolojik bir kavramdır. Bireyin zihinsel ve duygusal etkinliklerinin bir sonucudur, zihinsel bir yetenektir. Bazı yaşlı ve deneyimli futbolcular kondisyonları ve teknikleri yetersiz olsa bile taktik zeka ve bilgilerini

kullanarak durumu idare edebilirler. Bu da futbolda taktik kapasitenin ne kadar önemli olduğunu gösterir¹⁴.

Futbol kararlılık, isteklilik, doğru kararlar alıp bu kararları en güzel biçimde uygulayabilen, cesaretli, girişken, yaratıcı bir yapı gerektirmektedir.

Performansı etkileyen diğer bir boyut ise takım oyunudur. Takım sporlarında performans bireysel verimin toplamı ile ölçülmemekte, tüm verim öğelerinin bütünlüğü ile oluşmaktadır. Futbol 11 kişilik bir takım ile oynanır. Bu 11 kişi savunma ve hücum olarak iki gruba ayrılır. Bu iki gruba dahil olan başka bir grup daha vardır bu yeni gruptakiler bazen hücum oyuncularına destek verirken bazen de savunmayı destekler, bunlara ise orta daha oyuncuları denir. Bu üç gruba birde kaleci eklendiğinde grup sayısı dörde çıkar. Bu ise bize bir futbol takımında, birbirinden farklı özelliklere sahip en az dört grup olduğunu göstermektedir. Bu gruplar oyun sırasında birbirlerinin görevini üzerlerine alabilecek niteliklere sahip olmalıdırlar. Bunun yanında farklı mevkilerin gerektirdiği özellikler sadece oyun stili ve şeklinden ibaret değildir. Çünkü farklı mevkiler farklı kişilik özellikleri gerektirmektedir. Ayrıca sahada 11 futbolcu olmasına karşın yedekleriyle birlikte bir futbol takımı 20–25 kişilik bir kadroya sahiptir. Yani takım içinde, takıma girebilmek için büyük bir çekişme vardır. Kısacası bireysel ve toplu başarıya ulaşabilmek için, hem iş bölümü hem de işbirliği yapılmalıdır. Bu da bize, bir futbol takımında grup yapısı ve süreçlerin ne kadar karmaşık olduğunu gösterir¹⁴.

Başarılı bir takım oyununun iki ögesi vardır. Bunlar: zihinsel ve duygusal öğelerdir.

Takım Oyununun Zihinsel Ögesi: Bir futbol takımının, başarılı bir takım oyunu oynamasının sırrı topsuz oyunda yatar¹⁴. Her oyuncu saha içinde kendi takımının ve rakip takımın ne yaptığını bilmelidir. Kendi takımının taktiklerini bilmenin yanında rakip takımın taktiğini, kendi tutacağı ve kendisini tutacak rakibinin özelliklerini de bilmelidir.

Takım arkadaşı maçta yapması gerekeni zamanında yapmamışsa, bunu niçin yapmadığı ya da yapamadığını bilmek zorundadır. Topsuz oyunun önemini kavramış bir futbol takımı, kendi kondisyon düzeyi ve teknik

kapasitesine uygun olmak koşulu ile verilen her taktiği kolayca uygulayıp başarılı olabilir¹⁴.

Takım Oyununun Duygusal Ögesi: futbolcuların, antrenörün ve takımla ilgilenen yöneticilerin duygusal özellikleri ve kişilik özellikleri, normal grup süreçleri sonunda etkileşerek takımın grup performansının duygusal ögesini oluştururlar¹⁴.

Takım içindeki grup iletişimi sağlıklı bir şekilde işliyorsa, takım içinde karşılıklı saygı ve güven varsa, antrenör ve takım yöneticileri oyunculara saygılı ve güven verici tavırlar sergiliyorsa, takımdan beklenen performans takımın seviyesine uygunsa, futbolcuların birbirlerine olan duyguları ne olursa olsun sahaya çıktıklarında yardımlaşmak zorunda olduklarını biliyorlarsa bu özelliklere sahip bir takımın bir bütün olarak takım oyunu oynaması kolaylaşacaktır.

Futbolda başarı, bütün bu performans boyutlarına bütünsel bir yaklaşımla elde edilir ve üstün performans ancak bu şekilde gerçekleşebilir. Futbolda performansın boyutlarında, psikolojik durum oldukça önemli olmaktadır(çizelge 1). Futbolcunun oynayacağı maça zihinsel, duygusal tepkileri, var olan potansiyellerini kullanmaları üzerinde etkili olmaktadır.

2.1.3. Futbolda Mevkiler

Futbol on bir oyuncunun sahaya değişik şekillerde yerleşmesiyle şekillenir ve mevkiler ortaya çıkar. İyi bir futbol oyunu, çabuk ve zamanında doğru tepki verebilmek için kapsamlı ve karmaşık bir konsantrasyon yeteneği gerektirir. Oyunda yapılan her hareket, sporcunun içinde bulunduğu pozisyona bağlı olarak yakın ya da uzak çevresinden gelen bir yığın uyarıya verilen seçilmiş bir yanıttır.

İyi bir futbolcu, çeşitli kombinasyonlar hazırlar ya da hazırlanan kombinasyonlara katılır, oyunu okuyabilir; örneğin, duvar pasını önceden sezer, topu ne zaman alması, ne zaman terk etmesi gerektiğini bilir. İyi bir futbolcu, ya bunları öğrenir ya da sahip olduğu özel yetenekler sayesinde sezer. Futbol, algılamak ve bu algılara uygun tepki göstermektir. Futbolcunun bir maç

esnasında görmüş olduğu baskı ne kadar şiddetli ise başvurmak zorunda olduğu psikolojik özellikleri o kadar önem kazanır¹³.

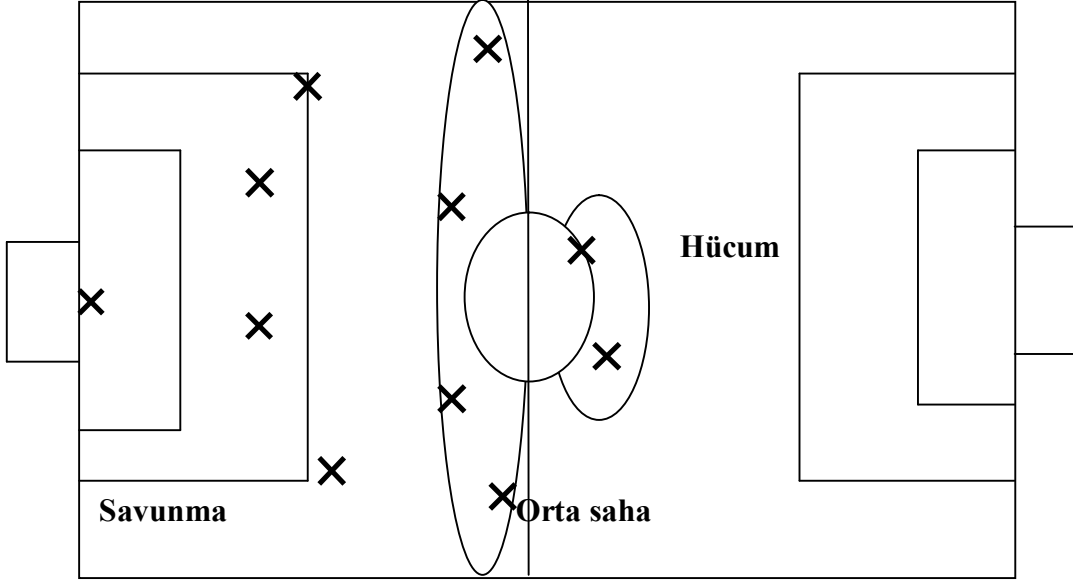
Futbolcu, maç boyunca girdiği ikili mücadelelerin en azından yarısından çoğunu kazanmalıdır. Ayrıca antrenörün verdiği oyun düzenine sadık kalmalı ancak oyun içinde gelişen ani ve beklenmedik pozisyonlarda doğru kararlar verip bu kararları uygulayabilecek oyun zekâsına, beceriye ve taktik anlayışına sahip olmak zorundadır.

Bir futbol takımı, yukarda bahsedilen özelliklere değişik oranlarda sahip, çeşitli kişilik yapısında ve farklı futbol oynama özellikleri olan on bir futbolcudan oluşur ve futbol takımında her mevki farklı kişilik özellikleri gerektirir. Ayrıca futbol değişik oyun sistemlerine sahiptir. Bu oyun sistemlerinden hangileri kullanılırsa kullanılsın daima savunma, orta saha ve hücum organizasyonları gerekmektedir. Futbolcuların, oyun içinde sahip oldukları mevkiler oyun sistemlerinden etkilenmektedir.

Futbol sporunda sistem, oyuncuların belirlenmiş amaçlar doğrultusunda taktik görevler verilerek ortak amaca yöneltilmiş olarak sahada dizilmeleridir⁸.

Önce karşı takımın gol atmasını engellemek için kaleye kaleci konur. Kalan futbolcular iki gruba ayrılır. Bir grup gol yememek için savunma görevi ile kaleciye yardımcı olurken, diğer grup gol atabilmek için karşı takımın kalesine saldırır. Savunma oyuncularının bir kısmı, kaleye daha yakın durur. Bunlar beklerdir. Savunma oyuncularının diğer kısmı ise santra çizgisine daha yakın durur, bunlar da orta saha oyuncularıdır. Bu arada, savunma oyuncularından bazılarına, bazı görevler verilerek isimlendirilir. Örneğin, libero ya da stoper gibi. Aynı şekilde, hücum oyuncuları da küçük gruplara ayrılırlar, bir kısmı karşı takıma futbol sahasının köşelerinden saldırırken, diğer kısmı ortadan saldırır. Bunlar da açık oyuncuları, iç oyuncuları ve santrafor gibi isimler alırlar.

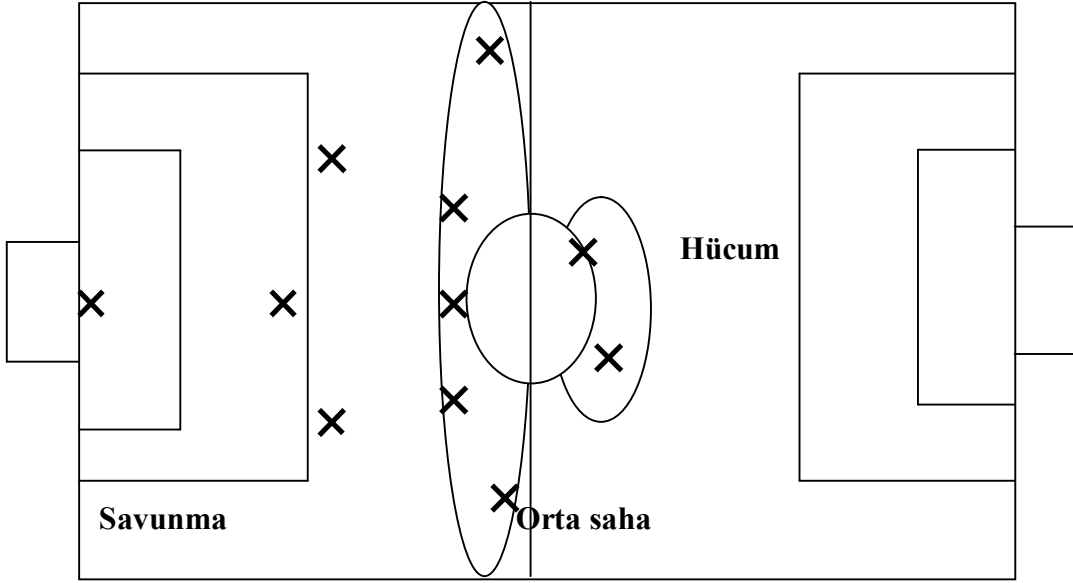
Futbol, günümüzde farklı oyun sistemleriyle mücadele etmeyi gerektirmektedir. Bu sistemler genelde 4-4-2, 4-3-3, 3-5-2 adı verilen sistemlerdir. Bu oyun sistemlerine göre hücum, orta saha, savunma organizasyonları Şekil 1, 2, 3'de gösterilmiştir.

Şekil1. 4-4-2 Sistemine Göre Savunma, Orta saha ve Hücum Organizasyonu

Şekil 1'de görüldüğü gibi bu sistem 1970'li yıllarda uygulanmaya başlamış ve günümüz futboluna yerleşmiş bir oyun sistemidir. Bu sistemde orta saha oyuncularının başarılı olmaları şarttır. Bütün yük orta sahada görev alan dört oyuncu üzerindedir. Sistemin en önemli özelliği orta saha oyuncularının hücumu süratli çıkmalarıdır.

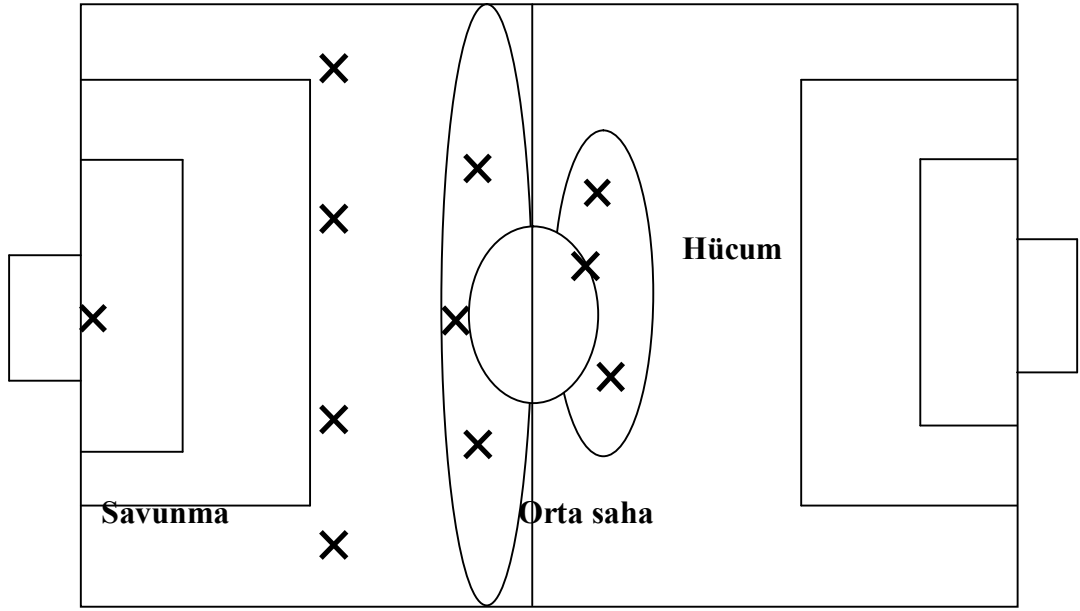
3-5-2 oyun sistemine göre hücum, orta saha, savunma organizasyonları Şekil 2'de gösterilmiştir.

Şekil 2. 3-5-2 Sistemine Göre Savunma, Orta Saha ve Hücum organizasyonu

Şekil 2'de görüldüğü gibi 3-5-2 oyun sistemi son zamanlarda birçok takım tarafından kullanılmaktadır. Bu sistem ile orta alanın kuvvetlendirilmesi amaçlanmıştır. Böylece hem savunmada hem de hücumda iyi uygulanabildiği durumlarda büyük avantajlar getiren bir sistem olarak karşımıza çıkmaktadır.

4-3-3 oyun sistemine göre hücum, orta saha, savunma organizasyonları Şekil 3'de gösterilmiştir.

Şekil 3. 4-3-3 Sistemine Göre' Savunma, Orta Saha ve Hücum Organizasyonu

Şekil 3'de görüldüğü gibi sistemin iyi uygulanması halinde orta alan desteği ile savunmayı sürekli dengede tutmak mümkün olmaktadır. Bu sistemde orta saha oyuncularını uygun durumlarda hücumda da destek olabilmektedirler.

Günümüzün modern futbolunda oynanmakta olan farklı oyun sistemlerinde her oyuncunun oyun alanındaki yerine göre hücum ya da savunma görevleri vardır. Futbolun yüksek temposu ve oyun alanındaki pozisyon değişiklikleri her oyuncuya, oynadıkları mevkilere göre değişik görevler yüklemektedir.

2.1.3.1. Kaleci

Futbolda kalecilerin mevkisi ayrı bir yere sahiptir. Çünkü kaleci oyunun sonucunu etkileyen önemli bir pozisyondadır. Kaleci sadece rakip takımın ataklarını önlemekle kalmayıp, takımını hızlı hücumla çıkarma özelliğine de sahip olan bir kişidir.

Kaleci fiziksel, motorik, teknik, taktik ve psikolojik özelliklere sahip olmalıdır. Çabukluk, esneklik, reaksiyon sürati, çabuk kuvvet, alan içinde pozisyon alabilme ve uyum yeteneği, dengeli hareket edebilme yeteneği, koordinasyon, zamanlama, problem çözebilme, dikkat ve yoğunlaşma, cesaret, öz-güven ve kontrol, liderlik v.b. özellikler üst düzeyde kalecilerin sahip olması gereken özelliklerdir.

Futbolcunun yapacağı hatalar, diğer bir oyuncu tarafından telafi edilebilir olmasına karşın kalecinin yapacağı hatanın telafisi çoğunlukla mümkün olmaz. Bu durum ise kaleciyi takımın en fazla sorumluluk taşıyan adamı yapar. Özellikle savunma anlayışı zayıf takımlarda kalecinin işi daha da güçleşir ve kaleciye ağır bir psikolojik baskı yükler. Bu nedenle, kalecilerin psikolojik özellikleri bu baskı durumu ile başa çıkabilecek nitelikte olmalıdır.

Bir futbol takımında kaleci hem ilk adam hem de son adamdır¹⁴. Savunmadaki ilk görevi, topun kalesine girmesini engellemektir. Rakibi kontrol eden takım arkadaşlarını devamlı izler, hatalı oldukları durumlarda onları uyararak, pozisyon hatası yapmamalarını ve hatasız oynamalarını sağlar. Hücumda ise topa sahip olur olmaz topu, en uygun durumda bulunan ve en iyi şekilde hücumu gerçekleştirebileceğine inandığı arkadaşı ile buluşturmaya çalışır. Topu garantili olarak oyuna sokmalı ve kullandığı pastaki isabet oranı yüksek olmalıdır. Bunun için de rakip takım oyuncularının ve kendi takım arkadaşlarının oyun alanındaki dağılımlarını iyi izlemelidir⁸. Özetle kaleci hem savunma hem de hücum oyuncusudur¹⁵.

Başer, mevkilere göre psikolojik özellikleri açısından kalecilerin sahip olmaları gerekenleri şöyle sıralamaktadır¹⁴;

- Kaleci, kendisini kanıtlamak isteyen hırslı bir kişilik yapısına sahip olmalıdır. Örneğin maça çıkarken, o maça gol yemeyeceğine dair arkadaşları ile bahse tutuşabilmelidir.

- Maç boyunca maçı dikkatle izlemeli, hızla değişen pozisyonları çabuk ve doğru kavrayıp ani ve doğru kararlar verip hem savunma arkadaşlarını uyarabilmeli hem de kendisi için gerekli önlemleri alabilmelidir.
- Güçlü ve sürekli bir dikkat ve konsantrasyon yeteneğine sahip olmalıdır.
- Duygusal yaşamı dengeli, mizaç değişiklikleri ılımlı olmalıdır. Eksiksiz bir özgüven duygusuna sahip olmalıdır.
- Kolay kolay yenilgiyi kabul etmemeli ve her türlü koşul altında gol yememek için sonuna kadar savaşmalıdır.
- Kaleciler, genelde ortalamanın üstünde iri bir vücut yapısına sahiptirler. Bu avantajlı durumdan karşıtlarını yıldırma için yararlanmaktan çekinmemeli ve karşıtların sertliklerinden korkmamalı, aksine kendi karşıtlarının üstüne gidebilmelidir.
- Oyunu başlatan oyuncu olarak, çok iyi taktik bilgilere sahip olmalıdır. Topu ne zaman elle, ne zaman ayakla oyuna sokacağını bilmelidir. Aynı şekilde, savunmanın son adamı olarak, savunma taktikleri konusunda kuramsal bilgilere yeterince sahip olmalıdır.
- Kaleci toplu ve topsuz teknik becerileri baskı altında başarıyla ortaya koyabilme özelliğine sahip olmalıdır.
- Maç boyunca yapabileceği hatalardan ve seyircilerin olası aleyhte gösterilerinden etkilenmemelidir.

2.1.3.2. Bekler

Bek oyuncularını savunmanın sağında ve solunda oynarlar, savunmanın kanat oyuncularınıdır. Rakip takımın kanat oyuncularını tutmakla ve kanatlardan yaptıkları atakları durdurmakla görevlidirler. Bekler toplu ve topsuz hücum katılarak takım arkadaşlarına destek olurlar. Bekler görevlidirler.

Bekler topa ne zaman ve nasıl müdahale edileceğine karar vermelidirler. İyi yer tutmak, topu kesmek ve kazanmak, atak oyuncusunun topa dönmesini engellemek, baskı altında kaldığı durumlarda topu, uzağa, yükseğe ve genişliğine oynayabilme özelliğine sahip olmak, kaleyi her zaman arkasına almak ve öncelikli olan tehlikeli bölgeleri kapatmak, topu her zaman görmek ve ona hiç bir zaman arkasını dönmemek, rakibini her zaman önünde tutmak, atak oyuncusunu bir yöne doğru zorlamak. Atak oyuncusu mümkünse yan taç çizgilerine doğru zorlanmalıdır¹⁶.

Bekler hem savunma hem de hücum sistem ve taktiklerini iyi bilmek zorundadırlar. Böylelikle rakiplerinin oyunlarını bozabilir ve onlarla başarıyla baş edebilirler.

Marke ettikleri açık oyuncularının çok süratli birer çalım ustası futbolcu oldukları düşünülürse, beklerin sahip olması gereken psikolojik özellikler şöyle sıralanabilir¹⁴;

- Hızlı bir tepki zamanı ve refleks yeteneğine sahip olmalıdır.
- Yüksek bir dikkat ve konsantrasyon yeteneğine sahip olmalıdır.
- Karşıt oyuncuların futbol yeteneği göz önüne alınırsa, beklerin karşıt oyuncuyu bıktırıcı bir inat ve hırsla sahip olması gerekir.
- Olası tehlikeleri önceden sezebilmek için yeterli düzeyde, taktik bilgisi ve futbol kültürüne sahip olması gerekir.
- Çok çabuk ayak hareketlerine sahip olmalı ve ayaklarını ileriye, geriye dengeli bir şekilde kullanabilme özelliği göstermelidir. Çabuk ayak hareketleriyle dengeli hareket eden bir bekin hücum oyuncusu tarafından geçilmesi, aldatılması güçtür.

- Teknik bakımdan üstün olan karşıtlarını sindirmek için zaman zaman kurallar içinde kalan bir sertliğe başvurabilmeleri gerekir. Bu bakımdan sınırlı bir saldırganlık dürtüsüne sahip olmaları iyidir.
- Bütün savunma sistemlerini ve savunma taktiklerini kuramsal olarak iyi bilmek zorundadırlar. Ancak bu şekilde, karşıt takımın saldırılarına karşı gerekli önlemleri alabilirler.
- Aynı şekilde bütün saldırı sistemlerini ve saldırı taktiklerini kuramsal olarak bilmek zorundadırlar. Böylece, saldıran karşıt takımın niyeti ve saldırı şeklini ve karşıt takım bazı değişik saldırı tekniği uyguluyorsa, aradaki farkı zamanın da sezip savunma organizasyonunu gerçekleştirebilir.

2.1.3.3. Stoper

Stoperlerin temel görevleri savunma oyunu oynamaktır. Stoperler rakip takımın hücum oyunlarını yakın adam markajı uygulayarak etkisiz kılmaya çalışmalıdır⁸.

Stoperler liberolu oyun sisteminde, liberonun her iki yanında, sağ ve sol bek oyuncularına yakın oynayan futbolculardır. Modern futbolda stoperler, çok yönlü markaj özelliklerine sahip, yapılı, kademe anlayışını iyi gerçekleştiren, ortadan ver kaçlarla atağa kalkabilen ve toplara iyi yükselebilen özelliğine sahip futbolculardır.

Stoperler, kalecileri ve diğer takım arkadaşlarıyla iyi iletişim kurabilen ve hücumu uzun paslar atabilme özelliğine sahip savunma oyuncularındırlar. Stoperler kararlılık ve ısrarlılık özellikleriyle ikili mücadelelerden galip çıkmasını bilen ve savunmasını rahatlatan futbolculardır.

Bir stoperin sahip olması gereken özellikler şöyle sıralanabilir^{8,14};

- İyi bir stoper, oyun içinde pozisyon hatası yapmamalıdır.

- Çok güçlü ve atletik yapıya sahiptir. Bu bedensel üstünlüğün sağladığı özgüvene sahip olması gerekir.
- İkili mücadeleleri sevmeli ve bedensel gücün sağladığı avantajlardan yararlanmasını bilmelidir.
- Stoperler, futbolu sezgileri ile değil, futbol bilgileri ve kültürleri ile oynarlar. Bu nedenle, futbol ile bütün bilgileri, savunma ve saldırı taktiklerini ve olası varyasyon değişikliklerini bilmeyi ve önceden gerekli önlemleri alabilecek zihinsel niteliklere sahip olmalarını gerektirir.
- Rakibinin ayağından topu alabilmek için bir markaj ustası olması gerekir. Aynı şekilde aldığı topu kaptırmamak için çok iyi çalım atabilen bir tekniğe de sahip olması zorunludur.
- Stoperler, kanatlardan gelen ortaları uzaklaştırabilme, toplara, genişliğine, yüksekliğine ve uzunluğuna vurabilme yeteneğine sahip olmalıdır.
- Bir stoper, en kritik durumlarda bile sakin ve soğukkanlı olmalı, kendisinden yayılan dengelilik ve güven ile takım arkadaşlarının güvenini kazanmalı ve bu güven bütün takımın başarıya olan güven duygusunu güçlendirmelidir.

2.1.3.4. Libero

Savunmanın en gerisinde oynayan ve alan markajı yapan oyuncudur. Savunma bloğunu oluşturan oyuncuların gerisinde bulunan alanın emniyeti libero tarafından sağlanır⁸.

Libero, yönetme ve liderlik niteliklerine sahip bir futbolcudur. Takımda libero görevini üstlenmiş bir futbolcu orta sahanın yöneticisi görevini de üstlenmiş demektir¹⁴. Libero takımını organize etme ve düzenleme özelliklerine sahiptir. Libero takımıyla birlikte hem savunmaya hem de ileriye çıkarak hücumlara katılır. Libero kalecisiyle ve savunma elemanlarıyla iyi bir iletişim

içersinde olmalıdır. Rakip takım oyuncularının ofsayt'a düşürülmesinde hassas bir pozisyona sahiptir.

Bu nedenle liberolar çok yönlü özelliklere sahip olmalıdır. Bu özellikler şöyle sıralanabilir ^{8,14};

- Bir liberonun oyun tarzında esneklik olmalıdır savunmaya yardım ederken, karşıtına yakın olmalı, saldırıya katıldığı zamanlarda da boşa kaçmalı ve kendisini boş göstermeyi bilmelidir.
- Sahayı genişliğine ve derinliğine kullanabilen bir taktik kapasiteye sahip olmalıdır.
- Maçın her anında, oyunu okuyabilen, olası pozisyonları önceden sezebilen ya da uygun pozisyonlar yaratabilen yüksek bir futbol kültürü ve düşünce zenginliğine sahip olmalıdır.
- Ani ataklarla sürpriz hücumu çıkararak gol aramalıdır.
- Yüksek futbol zekâsı ile ayağına top geldiğinde, karşıt takımı şaşırtan ve gol pozisyonları yaratabilen paslar atabilmelidir.
- Bir libero, mükemmel bir teknisyen ve çalım ustası olmalıdır.

2.1.3.5. Orta Saha Oyucuları

Futbol, günümüzde farklı oyun sistemleriyle mücadele etmeyi gerektirmektedir. Bu sistemler genelde 4-4-2, 4-3-3, 3-5-2 adı verilen sistemlerdir. Bu oyun sistemlerine göre orta saha oyuncularının görevleri de büyük farklılıklar göstermektedir.

Sistemler doğrultusunda, orta saha oyuncularının gerçekleştirmek zorunda olduğu standart taktik görevlerine bakacak olursak; hücum görevleri, hücumun kurulmasına katılmak, defans ve hücum oyuncuları arasında dengeyi sağlamak ve hücum elemanlarını desteklemektir. Savunma görevleri ise rakip

takımın orta saha oyuncularını kontrol etmek, rakibin hücum oyununu bozmak ve engellemek ayrıca savunma elemanlarını desteklemektir⁸.

Oyun ritminde değişiklikler meydana getirmek onu yavaşlatmak veya hızlandırmak orta saha oyuncularının önemli görevleri arasındadır. Karşı takıma pres yapmak onların atağını bozmak ve hemen organize atak geliştirmek, önünde boş bir koridor bulduğunda, topu hızla sürerek, kendisi ile birlikte topsuz koşan takım arkadaşları ile birlikte gol pozisyonları aramak orta saha oyuncularının görevleridir.

Orta saha oyuncuları güçlü, dayanıklı ve yaratıcıdır. Kendilerine güven özellikleri gelişmiştir. Orta saha oyuncuları, oyuna iyi konsantre olurlar, çevresel ve yönel dikkatleri gelişmiştir. Karmaşık teknik ve kombinasyon gerektiren becerilerden kaçınmazlar. Gizli gol adamları olarak oynarlar ve gizli santrafor görevini üstlenirler.

Başarılı orta saha oyuncuları liderlik özellikleri gösterirler ve bu özelliklerini savunma ve hücumun koordinasyonunun kurulmasında, orta sahanın yönetiminde gösterirler. Gelişmiş bir oyun zekâsına sahiptirler.

Bir orta saha oyuncusunun bu görevleri başarabilmesi için sahip olması gereken psikolojik özellikler şöyle sıralanabilir¹⁴;

- Atletik yapılı, güçlü kuvvetli, dayanıklı ve yaratıcı olmalıdır.
- Güçlü bir iç itici güce sahip olmalı, yoğun ve ısrarlı bir konsantrasyon yeteneği ve geniş bir alana yayılmış dikkati olmalıdır.
- Bir orta saha oyuncusu, en karmaşık oyun kombinasyonlarını bile önceden okuyup, gerekli önlemleri alması gerekir.
- Karşısındaki oyuncuyu, her an şaşırtabilecek bir oyun zekâsına sahip olmalıdır.
- Ruhsal bakımdan, kendisine hakim ve dengeli, kontrollü ve enerjik olmalı, yorulmak bilmemelidir.

- Özellikle, inatçı karşıtının baskısı altında olduğu zaman, direnebilmeli ve asla teslim olmayı düşünmemelidir.
- Sahip olduğu motor yetenekler, topa her an uyum sağlamayı ve her pozisyonda topa sahip olmayı sağlamalıdır.

2.1.3.6. Santrafor

Futbolda, nasıl ki kaleciden golü önlemesi bekleniyorsa, santraforlardan da gol atması beklenmektedir. Bu oyuncular genellikle, gol vuruşları için, ne zaman nerede bulunması gerektiğini bilen fırsatçı oyunculardır.

En önemli görevi bulunduğu topu en uygun vuruş tekniğini, en iyi şekilde kullanarak gol yapmaktır. Günümüz futbolunda santraforlar sadece hücum görevleri olan gol atmakla kalmazlar, aynı zamanda topun hücum alanında yeniden kazanılması için pres görevi de yaparlar. Beklenmedik ani topsuz koşular yaparak, gol pasları aramak ya da kendisini tutan rakip savunma oyuncularını boşluklara çekerek takım arkadaşlarının serbest kalan bu alanda gol atmalarına yardımcı olur ve arkadaşlarına hazırlık pasları için yardıma gider.

Santraforlar baskı altında vuruşlarını gerçekleştirme ve markajdan kurtulma özelliklerine sahiptir. Santraforlar ani, çabuk hareketler yapma, iyi dönebilme ve sürpriz çıkışlar yapabilme özelliklerine sahiptir. Temel tekniklerin tamamında hatasız bir uygulamaya sahip olmalı, oyun içinde gol bölgelerine zamanında hareketlenmeli, pozisyon gereği gelişen sürpriz durumlara anında adapte olabilmeli pas alış verişi yaptığı oyuncularla üst düzeyde uyum ve anlaşmaya sahip olmalıdır. Kaybedilen her top sonrası topun kaybedildiği yerde rakibe baskı uygulamalıdır.

Santraforlar çok iyi sezinleme özelliğine sahiptirler. Topla rakiplerinin üzerine cesaretle gitmeyi severler. Santraforlar her iki ayakla da şut atabilme yeteneğine sahip olmalıdır.

Bir santrafor bu görevleri başarabilmek için şu psikolojik özelliklere sahip olmalıdır¹⁴;

- Amacına ulaşmakta ısrarlı, iradesi güçlü, istekli, kendisini kanıtlama gereksinmesi olan, ikili mücadeleleri seven ve hırslı bir kişilik yapısı.
- Ruhsal bakımdan güçlü ve dengeli en kritik durumlarda bile soğukkanlılığını kaybettirmeyen bir özgüven duygusuna sahip olmalıdır.
- Oyun taktiği doğrultusunda beklenen tüm davranışlara uyumda göstereceği başarı ya da başarısızlıklarını dikkate almalıdır.

2.1.3.7. Açıklar veya Kanat Oyucuları

Gün geçtikçe güçlenen savunma taktikleri karşısında açık oyuncularının önemi artmaktadır¹⁴.

Günümüz futbolunun gelişmiş savunma strateji ve taktikleri içinde, ortadan yüklenerek gol atmak, kolay olmamaktadır. Bu durumlarda birikmiş, savunmayı açmak ve yaymak gerekmektedir. Bu nedenle hem sağdan hem de soldan, savurmayı yayılmaya zorlayacak futbolculara gereksinim vardır. Bu görevi sağ ve sol açık olarak isimlendiren futbolcular genellikle yerine getirmektedirler. Bu hücum oyuncularını, oyun alanının daha çok kenarlarını kullanan, yan çizgilere yakın oynayan oyunculardır.

Açık oyuncularını son derece çabuk, yüksek top tekniğine sahip, hareketli, top sürme ve aldatmalar yapmakta usta, karşılıklı mücadelelere girmeyi seven, koşarken isabetli ortalar yapabilen oyunculardır. Rakibin baskısı altında iyi ortalar yapmak, toplara falsolu vuruşlar gerçekleştirmek, sert ve isabetli şutlar atmak, başarılı açık oyuncularının özellikleridir.

Yukarıda santraforlar için saydığımız psikolojik özellikler açık oyuncularını içinde geçerlidir.

Saymış olduğumuz tüm bu mevki oyuncularını arasındaki mevcut farklılıklar kaçınılmazdır. Çünkü her oyuncunun oynadığı mevkiye göre farklı görevleri vardır. Takımı oluşturan 11 oyuncunun sadece oyun özellikleri değil, aynı zamanda kişilik özellikleri de farklılıklar göstermektedir. Bu durum değişik

mevkilerde oynayan oyuncuların problem çözme becerilerinin farklılaşmalarında önemli olabilir.

Değişik mevkilerde oynayan, değişik oyun stili kişilik ve fizik özelliklerine sahip futbolcular belli bir eğitim ve antrenman sürecinden sonra bir bütün haline gelirler. Bu bir futbol takımıdır. Bu takımın sahip olduğu güçler takımı teşkil eden futbolcuların teker teker sahip olduğu güçlerden farklıdır. Bu yeni güçler bütünü futbol takımının dinamiğini teşkil eder.

Bir oyuncu kişiliği, kondisyon, teknik, taktik ve motive olma yetenekleriyle belirlenmektedir. Oyuncuların kişilikleri bir oyun esnasında tutum ve davranışları neticesinde oluşmaktadır. Oyuncular kısa sürelerde kişisel yetenekleri neticesinde verebilecekleri kararlar ve oyunda aldıkları sorumluluklarla özelliklerini ortaya çıkarırlar¹⁷.

2.2. Problem ve Problem Çözme

Problem ve problem çözme kavramlarıyla ilgili literatür incelendiğinde birbirinden farklı pek çok tanım olduğu görülmektedir.

Dewey'e göre problem, insan zihnini karıştıran, ona meydan okuyan ve inancı belirsizleştiren her şeydir¹⁸.

Bingham'a göre, problem, bir kişinin istenilen hedefe ulaşmak amacıyla topladığı mevcut güçlerinin karşısına çıkan engeldir¹⁹.

Morgan problemi bireyin bir hedefe ulaşmada engellenme ile karşılaştığı bir çatışma durumu olarak tanımlar²⁰.

Arseven ise problemi, çözümü olan fakat henüz belli koşullar altında çözüme kavuşturulmamış sorunlar olarak tanımlamaktadır²¹. Yapılan bu tanımlara bakıldığında problemin birkaç temel özelliği göze çarpmaktadır.

Problemin temel özelliklerini sıralamak istersek;

- Problem, problemle karşılaşan kişi için bir güçlüktür,
- Birey problemi çözmeye ihtiyaç duyar
- Birey bu problemle karşılaşmamış olduğundan, çözümlerle ilgili herhangi bir hazırlığı bulunmamaktadır. Bir kez karşılaşıp ve

çözöldükten sonra aynı durumun bazıları için yine problem olduğu bazıları için ise problem olmadığı, çözümlü aniden ortaya çıkmadığı ve bir çaba gerektirdiğidir.

Problem çözenin de değışik tanımları yapılmıştır. Problem çözmeye, ne yapılacağıının bilinmediğı durumlarda yapılması gerekeni bilmektir.

Anderson öncelikle bilişsel işlemler üzerinde odaklaşarak, problem çözmeye sürecini bilişsel işlemleri sırayla bir hedefe yöneltmek olarak tanımlamıştır²².

Heppner'e göre problem çözmeye, problemlerle başa çıkma kavramı ile aynıdır. Gerçek yaşamda kişisel problem çözmeye bu tanımda, iç ya da dış isteklere, çağrılara uyum sağlamak amacı ile davranışsal tepkilerde bulunma gibi bilişsel duygusal işlemleri bir hedefe yöneltmek olarak ele alınmıştır²³.

Problem çözmeye, belirli bir durumla başa çıkabilme için etkili seçenekleri oluşturmayı, birini seçmeyi ve uygulamayı içeren bilişsel ve davranışsal bir süreçtir. İnsanların çoğı, problem çözmeye yeteneğıyle donanımlı olarak doğduğunu düşünür. Ancak, bu konuda yeterince eğitim almış ve problem çözenin önemini kavrayabilmiş çok az birey vardır²⁴. Belirli bir problemle karşılaşıldığında, analiz etme ve karar verme becerisi önem kazanır. Bununla birlikte, bireyler farkında olmadan kendi kişilikleri, yetiştirilme tarzları ve okulda öğrendikleri ile kendi kişisel problem çözmeye ve karar verme yöntemlerini geliştirirler²⁵. Aslında problem çözmeye becerisi, diğere beceriler gibi öğrenilebilir bir beceridir. Bu nedenle, kişisel ve örgütsel problemlerin çözümünde gerekli olan ilk şey, problem çözmeye sürecinin bilinmesidir.

Problem çözmeye sürecinde bireyin geçmişinin önemi yanında, bireyin karşı karşıya kaldığı durumu algılama biçimi de etkindir²⁶. Problem çözmeye yalnızca birey bazı düzeylerde tepki vermesi gerektiğini algıladığı zaman başlayabilir. Ayrıca bireyin bir hedefinin olması gerekir ki, böylece elde etmek istediğı hedefe ulaşma yollarını bulmak için çaba sarfedebilir⁴. Diğere bir deyişle problem çözmeye bir hedefe ulaşırken araya giren zorlukların çözümünü bulma sürecidir.

Problemlerin çözümleri, problemin türü ve karmaşıklığına göre değişir. Bazı problemler tamamıyla mantık yoluyla çözülür, bazı problemler duygusal olgunluğu gerektirir. Bazı problemler ise olaylara yeni bir algılama açısından bakmayı gerektirir. Problem çözümleri arasındaki ortak yan, amaca ulaşmaya ket vuran engeli ortadan kaldırmaktır¹.

Problemlerin çözümünde kullanılan belirli bir yol ya da yöntem bulunmamaktadır. Böyle bir yöntemin olması halinde sorun kökünden halledilirdi. Problem çözümlerinin kuralları yok, ancak sistematigi vardır.

Problem ile başa çıkmada, kişinin problemleri durumlara çözme yeteneği, kendini bilişsel olarak değerlendirmesine ve büyük ölçüde probleme yoğunlaşmasına bağlıdır²⁷. Problem çözümlerinin ve başa çıkmanın birçok yönü vardır. Heppner ve Baker bunları şu şekilde sıralamaktadır²⁸;

- Genel olarak başa çıkabilme yönü: Probleme odaklanmış başa çıkma ve duyguya odaklanmış başa çıkma.
- Problemi tanımayla ilgili bazı yeterlikler: Seçenek üretebilme ve karar verebilme gibi.
- Bilişsel süreçler: Sonuçsal düşünme gibi.
- Problem çözen olarak kendine değer biçme: Bireyin kendisini problem çözme konusunda yeterli görmesi ve kendisine güvenmesidir.

Kişisel problemlerin çözümünde bireylerin kendi kişilik özellikleri ve farklılıkları önemlidir. Yapılan çalışmalarda problem çözümlerinin, fiziksel sağlık, kariyer ilerletebilme ve akademik performansla da ilgili olduğu bulunmuştur^{29,30}.

Problem çözme durumuyla karşılaştığımızda, önceki bilgi ve deneyimlerimizden faydalanırız. Önceki deneyimlerimiz problem çözmede bize yardımcı olabildikleri gibi, bazı güçlükler ve engeller de yaratabilirler. Bu güçlükleri aşağıdaki biçimde özetleyebiliriz.

1. İşleve Takılma (functional fixedness): Daha önceki deneyimlerimiz bize nesnelere belirli işlevlerini öğretmiştir. Örneğin, kalem yazı yazmak için, çanta kitap taşımak için, ayakkabı giymek içindir. Biz nesnelere işlevlerine saplanır

kalırız ve bu işleve takılmanın sonucunda onları yaratıcı bir biçimde yeni durumlarda kullanmayı düşünmeyiz. Yorgun olan bir kimse, otobüs durağında beklerken çantasını iskemle gibi kullanıp oturarak dinlenebileceğini akıl edemez. Çünkü çantayı kitap taşımak için gerekli bir araç olarak öğrenmiştir, bu nedenle onun üstüne oturabileceğini akıl edemez¹.

Bunu futbol için düşünürsek; örneğin, bir oyuncu topla ilerlerken rakibin baskısıyla karşılaştığı ve pas verebileceği pozisyonda takım arkadaşının olmaması halinde sahadaki hakeme topu çarptırarak duvar pası yaparak içinde bulunduğu sıkışık durumdan kurtulabilir ancak işleve takılmışsa hakemi sadece ilk akla gelen oyunu yöneten kişi kavramıyla düşünürse topu kazanabilecek durumdayken kaybetmeye mahkum olacaktır.

2. Zihinsel Kurgu (mental set): Bir sorunu belirli bir yöntemle çözdükten sonra, o yönteme bağlanırız. Bu tür algısal bağlılığa zihinsel kurgu adı verilir. Zihinsel kurgu benzer problemlerde yeni çözüm yöntemleri uygulamamızı engeller, sürekli daha önce kullanmış olduğumuz yöntemleri uygulamaya yöneliriz¹.

Bu maddeyi futbol açısından ele alacak olursak, futbolcu oyun içinde rakibini herhangi bir çalımla geçip gol attıysa, maç içinde yine aynı durumla karşılaştığında bir önceki pozisyonda kendisini başarıya götüren aynı tekniği kullanmak isteyecektir ve futbolun sürekli değişen ataklar oyunu olduğunu göz önüne alırsak daha önce işine yarayan teknik hareket yeni karşılaşılan duruma uygun olamayacağından aynı yönteme bağlı kalmanın zararı içinde hücumdan boş dönülmüş olacak.

Bu gibi durumlarda doğru karar vermenin önemi artmaktadır. Bu nedenle karar verme süreçleri ile problem çözme süreçlerinin birbirine çok benzer olduklarını ve hemen hemen aynı basamakları izledikleri görüşünü savunanlar da vardır. Bu görüşlere bakacak olursak; Açıkalın, karar alma ve sorun çözme arasındaki ilişkiyi “yönetimde karar sürecinin alanı sorunlardır” diyerek özetlemektedir³¹. Aydın ise, karar süreci ve sorun çözme arasındaki ilişkiyi karar almanın tanımında işlemektedir³².

2.2.1. Karar Verme

Karar verme, insan yaşamının tüm etkinliklerinde yer alan en önemli yaşam becerilerinden biridir. Duruma uygun yerinde verilen kararlar bireyin yaşamında olumlu değişimlere neden olurken hatalı verilmiş kararlar yaşamını olumsuz yönde etkileyebilir³³. Bütün bu durumlar sporcular için de söz konusudur. Sahada, ringde veya salonda sporcu kendi pozisyonunu, yapacağı hareketi, hem rakip sporcuların konum ve hareketlerine göre ve hem de takım arkadaşlarının durumlarına göre ayarlanabilmelidir.

Karar verme, bir sorunun çözümüne ilişkin olası yollardan en uygun olanın seçilmesi olarak tanımlanabilir. Karar verme, dinamik ve karmaşık bir süreçtir. Karar vermeyi etkileyen çeşitli faktörler vardır. Toplumsal değerler, bireysel ihtiyaçlar, kültürel sınırlamalar ve psikolojik durumların değişimi bunlardan bazılarıdır. Ancak tüm bu değişkenler değişmeyen karar verme durumunda; problemi fark eden bir karar vericinin, karar verilmesi gereken sıkıntılı bir durumun ve bireyin seçeneklerinin olması gerekir³⁴.

Karmaşık bir bilişsel süreç olan karar verme davranışında birçok etkileyici değişkenin varlığı söz konusudur. Bu süreci araştırma ve işleme, hüküm verme, öğrenme ve bellek gibi değişkenlerin etkilediği ifade edilmektedir³⁵. Karar verme, alternatifler üzerindeki belirsizliği ve şüpheyi yeterli derecede azaltarak aralarından en uygununu seçmeyi içeren bir dizi işlem olarak tanımlanmış ve karar vermede alternatif seçeneklerle ilgili bilgi toplamanın önemi vurgulanmak istenmiştir³⁶.

2.2.2. Karar Verme ve Problem Çözme Sürecindeki Aşamalar

Problem çözme, belirli bir durumla başa çıkabilmek için etkili seçenekleri oluşturmayı, birini seçmeyi ve uygulamayı içeren bilişsel ve davranışsal bir süreçtir. Belirli bir problemle karşılaşıldığında, analiz etme ve karar verme becerisi önem kazanmaktadır. Bununla birlikte, bireyler farkında olmadan kendi kişilikleri, yetiştirilme tarzları ve okulda öğrendikleri ile kendi kişisel problem çözme ve karar verme yöntemlerini geliştirirler²⁵. Problem çözme becerisi de

diğer beceriler gibi öğrenilebilir bir beceridir. Bu nedenle, kişisel ve örgütsel problemlerin çözümünü sağlamada gereken ilk şey problem çözme sürecinin bilinmesidir.

Problem çözme süreci, problemden probleme ve bireyden bireye farklı olsa bile problem çözme sürecinin belli genel ve temel aşamaları vardır. Problem çözme yöntemi, problemi anlama ve tanımlama, varsayımsal bir çözüm biçimi tasarlama, bu çözüm biçimini doyurucu kanıtlar buluncaya kadar deneme gibi etkinlikleri kapsayan düşünme ve uygulama yoludur³⁷. Bu süreç, yaratıcı ve bilimsel düşünme yeteneğini gerektirir.

Karar verme ile problem çözme aşamaları hemen hemen aynı aşamaları izler. Farklı bilim adamlarının bu aşamaları sıralayış şekillerine bakacak olursak;

Kuzgun problem çözme aşamalarını şöyle sıralamıştır³⁸.

- Güçlüğün sezilmesi
- Problemin doğru tanımlanması
- Uygulamaya dönüştürülmesi
- Değerlendirilmesi

Bursalıoğlu ise problem çözme aşamalarını şöyle sıralamıştır³⁰;

- Problemin anlaşılması,
- Probleme ilişkin bilgi toplanması,
- Toplanan bilgilerin çözümlenmesi ve yorumlanması,
- Seçeneklerin değerlendirilmesi,
- En uygun seçeneğın bulunması,
- Uygulanması ve
- Değerlendirilmesidir.

D'Zurilla ve Goldfried problem çözme sürecini, tanımlanabilen aşamalara ayırmışlardır⁴⁰. Bunlar:

- Genel yaklaşım
- Problemin tanımlanması
- Seçeneklerin yaratılması
- Karar verme
- Değerlendirme

Genel Yaklaşım: bu ilk aşama, bireyin belirli bir çözümü benimsemesi ya da reddetmesini sağlayan, destekleyici ya da engelleyici nitelikte olabilen ve bireyi belirli bir biçimde davranmaya yönelten zihinsel eğilimdir. Araştırma bulguları yetilerine güvenen ve çevrelerinin farklı yönlerini denetleyebileceğini söyleyen bireylerin daha iyi problem çözücü olduklarını göstermektedir.

Yine araştırma bulguları iyi problem çözücülerin dürtüsel davranmadıklarını ve birçok sorun çözme davranışı ile sistematik ilgilendiğini göstermiştir. Diğer bir etkili yaklaşım da problemlili durumları belirleyip bunları o biçimleri ile kabul etmedir. Bireyin problemlili durumlara genel yaklaşımı (yaklaşma ya da kaçınma tarzı, kontrol edip edememesi ve yeteneklerine güvenip güvenmemesi) sorunları başarı ile çözme ve başa çıkma stratejisini etkiler.

Problemin tanımlanması: bu aşama sorunun tanımlanması ve biçimi ile ilgilidir. Yapılan araştırmalar başarılı sorun çözücülerin problem konusunda fazla bilgi sahibi olduklarını, problemin özünü anlamayı başardıklarını ve kullandıkları ilk adımın tüm bilgiyi ve gerçekleri toplamak olduğunu göstermiştir. Birey bir problemi uygun bir şekilde tanımlayabilmek için en azından üç alanla ilgili öğeleri inceleyebilmelidir. Dolayısıyla bir problemin tanımlanması bir çok spesifik beceri gerektirir.

- Kendini, davranışlarını, bilgisini heyecanlarını ve problem duruma ilişkin duygularını değerlendirme
- Bireyin problematik durumla ilgili çevresini değerlendirme
- Problematik durumu açığa kavuşturma, hedeflerin, beklenti ve çatışmaların farkında olma.

Bireye daha fazla bilgi sağlama da model alma ve seçmenin önemine ve bireyin edindiği bilgiyi ayrıştırmada videokasete alınmış geri bildirimlerin etkililiğine dikkat çekmişlerdir.

Seçeneklerin Oluşturulması: Seçeneklerin oluşturulması hedef yönelimli bir süreç olduğundan doğal olarak seçimi gerektirir. Araştırma bulguları bilgi seçiminin bireyin geçmiş yaşantılarının bir fonksiyonu olmadığını tam tersine geçmiş deneyimleri kullanabilme yetisinin önemli bir etmen olduğunu göstermektedir.

Oluşturulan seçeneklerin sayısı, bireysel sorunların duygusal öğeler taşınması nedeniyle az olabilir. Engellenmişlik hissinin eylemlerdeki akıcılığı azalttığını ve başarısızlıkların genelde problem çözme stratejilerini olumsuz etkilediğini gösteren araştırma bulguları vardır. Seçeneklerin sayısını artırmak yönünden Osborn'un beyin fırtınası yönteminden yararlanılabilir. Beyin fırtınasının esası; belirli bir durum veya probleme ilişkin fikir ve seçenekleri ortaya koymaktır. Bu yöntem dört kural içerir.

- Seçenekler oluşturulurken değerlendirme yapmaktan kaçınmak
- Kısıtlamaksızın, özgür zihinsel aktiviteye önem vermek
- Oluşturulan düşüncelerin sayısının fazla olması
- Önerilen seçeneklerden birleşimler oluşturmak ya da bunları geliştirmeye çalışmak.

Yapılan araştırmalar başarılı problem çözücülerin sık sık problemlerini geçici olarak bir tarafa koyduklarını ve sonra bunlara tekrar geri döndüklerini göstermiştir. Mantıki olarak eğer birey sorununu bir süre bir kenara bırakıp, ona daha sonra dönerse, duygusal ve diğer engelleyici uyarıcıların etkilerini kaybetmelerinin olası olduğu söylenebilir.

Karar Verme: bu süreç eyleme yönelik bir dizi seçenek arasından belirli bir tanesini seçmek olarak tanımlanabilir.

Kuzgun'a göre karar verme, bir ihtiyacı gidereceği düşünülen birden fazla yol olduğu zaman, yaşanan sıkıntıyı giderecek herhangi bir seçeneğe yönelmektir ve problem çözme sürecinin en önemli aşamasını

oluşturmaktadır³⁴. Karar verme sürecinin amacı, bireyin kararından memnun olma olasılığını artıracak bir dizi eyleme girmesine yardımcı olabilmektir.

Kuzgun'a göre; karar verme davranışı üç koşula bağlı olarak ortaya çıkar³⁴:

- Karar verme durumunu ortaya çıkaran bir güçlüğün varlığı ve bu güçlüğün birey tarafından hissedilmesi,
- Güçlüğü giderecek birden fazla seçeneğin bulunması,
- Bireyin seçeneklerden birine yönelme isteğidir.

Değerlendirme: bu aşama eylem planını uygulayıp sonucun belli bir standartla karşılaştırılmasını içerir. Eğer birey, eylemlerini karşılaştırır ya da verilmiş bir standartla uygunluğuna bakarsa (test etme) birey bu aktivitelerden yeni sonuçlar üretir ya da eylemlerini durdurur. Tersine eğer eylemleri bir standartla uyumuyorsa birey "işlemine" devam eder. Bireyler eylemlerinin sonuçlarını belirli bir standartla karşılaştırma yetisine sahiptirler. Bu beceriler şu biçimlerde işlevseldirler:

- Başarılı sonuçlar belirleyebilme ki bu da özgüven duyguları oluşturur.
- Olumsuzlukları ve problematik durumları tanımlama ki bu da problem çözme sürecini yeniden başlatabilecek bir oluşumu harekete geçirir.

Değerlendirme, sorun çözmenin son aşamasında seçilen eylem yerine getirildikten sonra olur ve gerçek sonucu değiştirmek için düzenlenmiştir. Bu aşama olmaz ise birey sıkıntıları için doğru çözümler keşfetmek yerine hareket yönü belirsiz bir performansta ısrar edebilir.

Kısaca problem çözme işleminde başarı, öncelikle problemin doğru tanımlanmasına bağlıdır. Problemin doğru tanımlanmasının yanı sıra problematik durumla ilgili yeterli bilgi sahibi olunmalı ve güçlüğü gidereceği düşünülen çeşitli davranış tarzları formüle edilmeli ve en iyi çözüme götüreceği düşünülen seçenekten başlanmalıdır. Mevcut seçenekler uygulamaya konur ve değerlendirilmesi yapıldıktan sonra başarılı olunmuşsa o yolda devam edilir aksi halde başka seçenek uygulamaya konur.

2.2.3. Futbolda Problem Çözme

Problem çözme ve karar verme insan yaşamının tümünde etkili olan ve basitten karmaşığa bütün etkinliklerde yer alan en önemli yaşam becerilerinden biridir. Birey duruma uygun yerinde verilen kararlar sayesinde yaşamında olumlu değişimlere neden olurken hatalı verilmiş kararlarla da yaşamını olumsuz yönde etkileyebilir. Bütün bu durumlar sporcular için de söz konusudur. Sahada, sporcu kendi pozisyonunu, yapacağı hareketi, hem rakip sporcuların konum ve hareketlerine göre ve hem de takım arkadaşlarının durumlarına göre ayarlayabilmelidir.

Sportif performansı futbolcunun ne kadar potansiyele sahip olduğu ile değil bu potansiyellerini amaca dönük olarak doğru bir şekilde açığa çıkarabilme yeteneği ile ilişkilidir. Bir futbolcu ne kadar yüksek motorik, teknik ve taktik rezervlere sahip olursa olsun bunu futbol oyunu içinde ortaya çıkartamıyorsa bu hiç bir anlam ifade etmez. Bu nedenle futbolcunun performansını ortaya koyabilmesi sadece fizyolojik bir olgu olamaz. Futbolcunun potansiyellerini kullanabilmesinde onun psikolojik durumu oldukça önemlidir. Futbolcunun performansını başarıyla ortaya koymasında sahip olduğu problem çözme becerisi, bu nedenle çok önemli olmaktadır. Hemen hemen bütün takımlar benzer fiziksel ve teknik kapasitelere sahip olmalarına karşın her maçta sonuç farklılık göstermektedir. Bir hafta yendiğiniz bir takıma diğer hafta yenilebilirsiniz bunun sebepleri düşünüldüğünde sporda psikolojik faktörlerin önem kazandığını görebiliriz.

Futbolcunun daha iyi performans sergileyebilmesi için fizyolojik, psikolojik ve sosyal özelliklerinin futbola ve futbolun gerekliliklerine göre geliştirilmesi gerekir. Futbolun fizyolojik açıdan gereklilikleri dendiğinde kuvvet, sürat, dayanıklılık, koordinasyon, denge, esneklik, teknik, taktik gibi özellikleri anlamaktayız. Psikolojik açıdan ise motivasyon, kişilik, dikkat, konsantrasyon, atılganlık, kararlılık, problem çözme gibi özellikleri ve sosyal potansiyellerden de liderlik, birlikte hareket etme, yardımlaşma, işbirliği, paylaşma gibi özellikleri anlamaktayız.

Futbolcunun bu boyutlar içinde psikolojik hazırlığı çok önemli bir yer tutmaktadır. Futbolcunun psikolojik durumu ve sergileyeceği performansı, onun

problem çözüme düzeyiyle yakından ilgilidir. Oyun içinde sergilenen performansta belirtilen faktörlerin sınırlı ve yetersiz şekilde değerlendirilmesi özellikle takım sporlarında problemlerin yaşanmasına yol açmaktadır.

Modern futbol, alan, zaman ve rakibin baskısı altında kalan oyunculara, süratli karar verebilme yeteneğini zorunlu kılmaktadır⁴¹. Futbolcuların, özellikle önemli ve gerilimi yüksek maçlarda, yanlış kararlar vererek pasları rakip oyunculara attıklarını görürüz. Bu koşullarda futbolcuların üzerindeki baskılar onların yanlış kararlar almalarında önemli olmaktadır. Yanlış kararlar vermek demek, bir futbolcu için topun rakibe daha çok kaptırılması ve avantajın el değiştirmesi demektir.

Bir futbolcu harekete geçtiği zaman iki hareket olasılığı vardır. Topu ya sürecek ya da bir arkadaşına pas olarak atacaktır. Bunun için ise, önce bir karar vermesi gerekir. Bu kararı verebilmesi için de bazı bilgilere gereksinimi vardır. Ayrıca vereceği kararı uygulayabilmek için de belli bir teknik düzeye sahip olması gerekir. Baser" e göre futbolcunun bir karar verebilmesi için gerekli bilgiler şöyle sıralanabilir ¹⁴.

- Kendinin saha içindeki pozisyonu,
- Takım arkadaşlarının sahadaki yayılışı,
- Karşıt takım oyuncularının sahadaki yayılışı,
- Saha zemininin durumu (çim, saha, toprak saha, çamurlu ya da kaygan saha gibi).
- Takımın genel oyun düzeni,
- Antrenörün o maç için verdiği ve düşündüğü oyun düzeni,
- Kendi fiziksel durumu ve oyundaki görevi,
- Kendi kişiliği, duygu ve heyecan durumu,
- Hava ve iklim koşulları,
- Seyirci ve taraftarın beklentileri ve coşkusu,
- Maçın önemi ve o andaki skoru.

Kendi orta sahasında ayağında top olan futbolcu, bütün bu bilgileri alıp, gözden geçirip, kendi teknik becerileri ve taktik kurnazlığı ile kondisyon düzeyini de göz önünde tutarak karar verirken, sahip olduğu zaman ancak saniyelerin onda birleri ile ölçülebilir ve üstelik rakibinin baskısı altındadır.

Karar verme ile yapılan her bilinçli hareket düşüce ile eylem arasında bir köprü rolü oynar. Karar vermek eylem için alternatiflerin sayısını düşürür. Futbolda devamlı değişen ve hareket içinde bir çevre söz konusudur. Bu yüzden oyunda tam anlamıyla ayarlanmış savunma ve hücumdan bahsedilemez. Değişen durumlara göre savunma ve hücumun davranışları da değişiklikler gösterir. Futbolcular değişen durumlar karşısında sürekli oyunu şekillendirmeye çalışırlar. Bunu yaparken, topun hareketlerini, kendi arkadaşlarının hareketlerini ve rakibin hareketlerini dikkate almak zorundadırlar. Bütün bunlara bağlı olarak kalelerine göre kendi durumları, arkadaşlarının durumu ve topun durumunun ne olduğu, baskıda bulunan oyuncuların nitelikleri gibi durumları da sürekli olarak değerlendirmek zorundadırlar. Futbolcu oyun içerisinde sürekli olarak bilgileri doğru bir şekilde işlemekten geçirmek zorundadır. Bu nedenle futbolcu devamlı değişen durumlar içerisinde dikkatini vermek, algılamak, özümsemek, hafızaya almak ve aldıklarından doğru kararlar çıkartarak karşılaştığı problemleri durumları çözmek ve motor üretime geçmek zorundadır⁴¹.

Pek çok karşılaşmada favori takımların bile yenildiklerini görmekteyiz. Bu takımlar üstün fiziksel, teknik ve taktik kapasitelere sahip olmalarına karşın bunu karşılaşmalarına her zaman yansıtamamaktadırlar. Eğer sonuç sadece fiziksel, teknik ve taktik kapasitelerle belirlenseydi, bu takımların karşılaştığı, bu kapasiteler yönünden zayıf olan rakiplerine karşı, devamlı bir üstünlükleri söz konusu olurdu. Elbette fiziksel, teknik ve taktik potansiyeller önemlidir. Fakat psikolojik durumla ilişkili olarak problem çözme düzeylerinin de en az onlar kadar önemli olabileceğini unutmamak gerekir. Futbolcuların problem çözme düzeyleri onların deneyim ve yaşlarıyla da ilişkili olabilir. Deneyimi ve yaşı daha yüksek olan futbolcular problem çözme ve karar verme yönetimini daha iyi gerçekleştirebileceklerine yönelik değişik futbol teknik direktörlerinin görüşlerine baktığımızda; Helmut Schön'e göre yaşlı ve deneyimli futbolcular, dış koşullar ile genç futbolculara oranla daha rahat başa çıkmaktadırlar. Ayrıca maç

deneyimlerinin çok yüksek olması nedeni ile kendilerine daha çok güvenirlir. Kişilikleri olgunlaşmıştır. Ruhsal açıdan genç futbolculara göre daha stabildirler. Bu nedenle futbol performansında önemli olan yaş değil, performansın kendisidir. Yaşlı futbolcular uzun yıllar süren yarışma etkinlikleri nedeni ile geniş deneyimlere sahiptirler. Ayrıca bunlar profesyonel futbolcu oldukları için gerekli bedensel koşullara da sahiptirler.

Heddergott, yarışma stabilitesi zayıf ama futbol kapasitesi iyi olan futbolcular için sabırlı olunmasını öneriyor. Bu futbolcular, sıklıkla yüksek sorumluluk duygusuna sahip, çok özeleştiri yapan insanlardır. Bu tip insanlar, başarısızlıklarından daha çok etkilenirler. Bu futbolcuların aşırı stres durumları, ancak maç deneyimleri ve psikolojik alışkanlıklar kazanılarak yenilebilir ve futbolda yükselmeleri ancak bundan sonra gerçekleşir.

Ribbeck, amatör kümelerden gelen futbolcuların, kalıcı bir yüksek performans göstermeleri için 2-3 yıl geçmesi gerektiğini düşünmektedir. Bu futbolcular, başlangıçta bir yüksek performans gösterdikten sonra, birden ani bir performans düşmesi ile karşı karşıya kalmaktadırlar. Ancak iki, üç yıl profesyonel ligde oynadıktan sonra performansları istikrar kazanmaktadır. Deneyim ve yaş faktörünün futbolcunun performansı üzerinde ne gibi etkileri olacağına bir başka örnek ise genç futbolcuların takımda oturmuş daha yaşlı ve deneyimli olanlara oranla kendini kanıtlamak için fazladan baskılarla karşılaşacağıdır. Bazen genç futbolculara toy, küçük çocuk gibi sözlerle hitap edilerek onların duygusal olarak olumsuz etkilenmelerine neden olunmaktadır¹⁴.

Maç sırasında fiziksel özellik bakımından hiçbir sorunu olmayan sporcular değişen koşullar karşısında, değişikliğe uyumu sağlayacak yeni çözümler yaratmada zorlanmaktadırlar. Üst üste birkaç hata yapan sporcu karar vermekte çatışmalar yaşamaya başlar. Bu gibi durumlarda çok uygun bir pozisyonda olmasına rağmen kendi şut atmak yerine daha zor bir pozisyondaki arkadaşına pas verebilir. Bu ise karşımıza problem olarak çıkmaktadır. Bu problem ise hem oyuncu performansını hem de takımın performans düzeyini olumsuz yönde etkilemektedir. Buradan da anlaşılacağı gibi maçta karşılaşılabilecek problemlerin doğru ve etkili bir şekilde çözülmesi performans üzerinde büyük etkiye sahiptir. Problemi görme, tanımlama ve çözme olarak nitelenen bu durum, hedefe

ulaşma aşamasında karşılaşılan zorlukların çözümünü bulma sürecidir^{13,14}. Problem özme becerisi yüksek olan sporcular bu süreçte, karşılaştıkları problemleri duruma uygun bir şekilde özebilmektedir¹⁴. Özellikle sporcuların fiziksel kapasiteleri, teknik ve taktik düzeylerinin oldukça yakın olduğu önemli müsabakalarda başarı stresle başa çıkabilmeyi başaran ve karşı karşıya kalınan problemi doğru kararlarla takımın yararına çözebilen tarafın olmaktadır. Ancak futbol alanında yapılan çalışmalar incelendiğinde bu konunun sınırlı sayıda ele alındığı ve psikolojik hazırlığın nasıl olması ile ilgili araştırmalara hemen hemen rastlanılmadığı görülmektedir.

Özellikle sporcuların fiziksel kapasiteleri, teknik ve taktik düzeylerinin oldukça yakın olduğu önemli müsabakalarda başarı stresle başa çıkabilmeyi başaran ve karşı karşıya kalınan problemi doğru kararlarla takımın yararına çözebilen tarafın olmaktadır. Ancak futbol alanında yapılan çalışmalar incelendiğinde bu konunun sınırlı sayıda ele alındığı ve psikolojik hazırlığın nasıl olması ile ilgili araştırmalara hemen hemen rastlanılmadığı görülmektedir.

Kısacası futbol, oyuncusu çok fazla, alanı oldukça geniş yani değişkeni çok bir spor olduğu için sporcunun hangi pozisyonda hangi arkadaşına pas vereceği bile bir problem olabilmektedir. Sporcu kendisine gelen pası hangi arkadaşına vereceği, ne şiddette vereceği, hangi pasla vereceğinin kararını verebilmeli; rakip sporculara rağmen nasıl en başarılı konuma geleceğini düşünebilmelidir. Bu problemin en sağlıklı ve en kısa çözümü sporcuyu ve dolayısıyla da takımını başarıya ulaştıracaktır.

Günümüzde sportif verim düzeyini etkileyen çok sayıda etkenden bahsedilmektedir. Bu faktörlerden bir kısmı çevresel faktörler adı altında toplanırken; bir kısmını da içsel faktörler olarak deđerlendirilmektedir³⁴. Çok sayıdaki bu faktörlerin herhangi birisi koşullara göre artan ya da azalan öneme sahip olmakla birlikte tek başına başarı veya başarısızlığı oluşturması olanaklı görülmemektedir. Örneğin, sadece yüksek kondisyon bir sporcunun başarılı olması için yeterli değildir. Yerine göre doğru kararı alan ve bunu özellikle de en kısa zamanda alan sporcunun karmaşık tutumların sergilendiği sporda başarıya daha çabuk ulaşabilmek için kendisine avantaj sağladığını söyleyebiliriz. Bu

açıdan bakarsak, başarıya giden yolda sporcunun problem çözmedeki yeterliliğinin önem taşıdığını düşünebiliriz.

3.GEREÇ VE YÖNTEM

3.1. Araştırma Modeli

Farklı lig düzeyinde oynayan futbolcuların oynadıkları mevkilere göre problem çözme becerilerini belirlemek amacı ile yapılan bu çalışma mevcut durumu ortaya koyan nedensel karşılaştırma modelinde betimsel bir çalışmadır.

3.2. Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini 2006 sezonu Türkiye 1. ligde Trabzonspor(20 kişi), Kayserispor(20 kişi), Gaziantepspor(18 kişi); 2. ligde Hatayspor(19 kişi), Gençlerbirliği Asaş(22 kişi), Y.Kırşehirspor(18 kişi), ve 3. lig de oynayan Antakyaşpor(18 kişi), Gaskispor(18 kişi), E.Şekerspor(18 kişi) takımlarından tesadüfi örnekleme yöntemi ile seçilmiş 171 sporcu oluşturmuştur. Öncelikle takımlar belirlenmiş, daha sonra tüm lig oyuncularına uygulanmıştır.

171 sporcu mevkilere göre kaleci, defans grubu (bek, stoper, libero) orta saha oyuncular, forvet grubu oyuncular (santrafor, açık kanat oyuncular) oluşturmaktadır. Bek, stoper ve libero oyuncular savunma oyuncusu olmaları nedeniyle tek başlık altında toplanarak defans grubunu, santrafor ve açık- kanat oyuncularını ise forvet grubunu oluşturmuştur.

3.3. Veri Toplama Aracı ve Uygulanması

Verilerin elde edilmesinde, tanıtıcı bilgilerin yer aldığı Kişisel bilgi formu ile problem çözme düzeyini belirlemek amacıyla ülkemizde sıklıkla kullanılan Heppner ve Petersen tarafından geliştirilen Problem Çözme Envanteri çalışmada kullanılmıştır.

Kişisel Bilgi Formu (KBF) : Yaş, eğitim düzeyi, sporla uğraşma yılı, oynadığı spor kulübü, oynadığı mevki gibi tanıtıcı özellikler yer almaktadır.

Problem Çözme Envanteri (PÇE): Heppner ve Petersen tarafından, çeşitli araştırmalar sonucu ortaya çıkan “genel yönelim”, “problemin tanımı”,

“alternatif üretme”, “karar verme” ve “değerlendirme” gibi problem çözme aşamaları göz önünde bulundurularak, kişinin problemlerini çözebilme yeterliği konusunda kendisini nasıl algıladığının yanı sıra, problem çözme yönteminin boyutlarını da belirlemek amacıyla geliştirilmiştir⁴². Envanterin Türkçe’ye çevrilmesi ilk Akkoyun ve Öztan, daha sonra Taylan, Savaşır ve Şahin, tarafından yapılmıştır^{4,43}.

PÇE, 35 maddeden oluşan, 1-6 arası puanlanan Likert tipi bir ölçektir. Bu ölçek, (1) Her zaman böyle davranırım, (2) Çoğunlukla böyle davranırım, (3) Sık sık böyle davranırım, (4) Arada sırada böyle davranırım, (5) Ender olarak böyle davranırım, (6) Hiçbir zaman böyle davranmam şeklindedir. Verilen cevaplara 1 ile 6 arasında değişen puanlar verilir. Puanlamada 9, 22 ve 29. maddeler puanlama dışı bırakılır. Puanlama 32 madde üzerinden yapılır. 1, 2, 3, 4, 11, 13, 14, 15, 17, 21, 25, 26, 30 ve 34. maddeler ters olarak puanlanır. Bu maddeleri puanlarken 1=6, 5=2, 4=3, 2=5, ve 6=1 şeklinde tersine çevrilir. Bu maddelerin yeterli problem çözme becerilerini temsil ettiği varsayılır. Envanterden alınabilecek puan ranji, 32-192’dir. Puanlamada düşük puanlar problemleri çözmeye etkililiği, yüksek puanlar ise problemler karşısında etkili çözümler bulamamayı göstermektedir^{4,44}.

3.4. Verilerin Analizi

Hazırlanan form ve envanter gerekli açıklamalar yapıldıktan sonra sporculara dağıtılmış ve gönüllülük ilkesine göre katılımları sağlanmıştır. Elde edilen verilerin İstatistiksel analizleri bilgisayar ortamında SPSS 11.0 Paket Programı kullanılmıştır. Verilerin ortalama ve standart sapmaları One Way Anova ile hesaplandıktan sonra mevkiler arasındaki farkların ve öğrenim durumları arasındaki farkların hesaplanmasında varyansların eşitliği karşılanmadığı için Kuruskal-Wallis Testi kullanıldı. İkili karşılaştırmalar Mann-Whitney U Testi ile hesaplandı. İstatistiksel anlamlılık düzeyi $p < 0.05$ olarak kabul edildi.

4. BULGULAR

Çalışmaya, 2006 sezonu Türkiye 1. liginde futbol oynayan (Trabzonspor, Kayserispor, Gaziantepspor; 2. ligde Hatayspor, Geçerbirliği Asaş, Y.Kırşehirspor ve 3. lig de oynayan Antakyaşpor, Gaskispor, E.Şekerspor takımları) 171 futbolcu gönüllü katılmıştır.

Çalışmada belirlenen amaçlara yönelik elde edilen verilerin istatistik analizleri yapılmış ortalama, standart sapma ve diğer değerler arasındaki ilişkiler belirlenmiştir. Elde edilen bulgular ve bu bulgulara ilişkin açıklamalar çizelgeler halinde verilmiştir. Çalışmaya katılan 171 sporcunun liglere, mevkilere, öğrenim düzeylerine göre demografik özellikleri Çizelge 2' de gösterilmiştir.

Çizelge 2. Çalışmaya Katılan Sporcuların Demografik Özellikleri

		Sporcu		Yaş		Spor yaşı	
		N	%	\bar{x}	Ss	\bar{x}	Ss
Ligler	1.lig	58	33.9	23.68	3.77	10.63	4.19
	2.lig	59	34.5	22.49	3.90	10.18	4.57
	3.lig	54	31.6	24.11	4.40	11.03	3.83
	Toplam	171	100	23.40	4.06	10.60	4.21
Mevki	Orta saha	64	37.4	23.46	4.01	11.25	4.13
	Defans	49	28.7	23.53	4.22	10.18	4.13
	Kaleci	18	10.5	23.50	3.77	9.72	4.48
	Forvet	40	23.4	23.12	4.19	10.50	3.63
	Toplam	171	100	23.40	4.06	10.60	4.21
Öğrenim	Üniversite	50	29.2	24.66	4.32	10.10	4.04
	Lise	112	65.5	22.88	3.84	10.94	4.32
	Ortaokul	9	5.3	23.00	4.24	9.22	3.52
	Toplam	171	100	23.40	4.06	10.60	4.21

N: sporcu sayısı, X: aritmetik ortalama, Ss: standart sapma

Çizelge 2' de görüldüğü gibi, çalışmaya toplam 171 sporcu (1.,2.,3. lig) dahil edilmiştir. Bu sporcuların yaş ortalamaları 23.40, sporcuların kaç yıldır sporla uğraştıklarına dair ortalamaları ise 10.60 olarak bulunmuştur.

Çalışmaya katılan sporcuların liglere göre problem çözme becerileri Çizelge 3' de gösterilmiştir.

Çizelge 3. Lig Düzeyine Göre Problem Çözme Becerilerinin Karşılaştırılması

Ligler	N	Problem Çözme	
		X	S
Birinci lig	58	87.9310	16.14394
İkinci lig	59	94.1186	15.38594
Üçüncü lig	54	88.2963	15.07044
Toplam	171	90.1813	15.72248

N: sporcu sayısı, X: Aritmetik ortalama, S: standart sapama

	Kareler toplamı	Sd	Kareler ort.	F	P
Gruplar arası	1400.227	2	700.114	2.895	.058
Gruplar içi	40623.153	168	241.804		
Toplam	42023.380	170			

P<0.05: anlamlılık düzeyi, **Sd:** serbestlik derecesi

Çizelge 3' de görüldüğü gibi, çalışmaya katılan 171 sporcunun liglere göre problem çözme beceri ortalamaları 90.18 olarak bulunmuştur. Çalışmaya katılan sporcuların lig düzeyinde birbirleri ile karşılaştırıldığında; birinci lig takımlarının problem çözme ortalamaları 87.93, ikinci lig takımlarının problem çözme ortalamaları 94.11 ve üçüncü lig takımlarının problem çözme ortalamaları 88.29 olarak bulunmuştur. Çizelge 3'de çalışmaya katılan takımlar lig düzeyinde birbirleri ile karşılaştırıldığında; birinci lig takımlarının ve üçüncü lig takımlarının, ikinci lig takımlarından daha iyi ortalama puana sahip oldukları görülmekle birlikte, istatistiksel açıdan aralarında anlamlı bir farklılık bulunamamıştır ($P>0.05$). Ancak P değerinin 0.05'e yakın olduğu görülmektedir. Anlamlı olmasa da lig düzeyleri arasında fark bulunmaktadır.

Mevkilere göre problem çözme becerilerinin karşılaştırılması Çizelge 4' de gösterilmiştir.

Çizelge 4. Mevkilere Göre Problem Çözme Becerilerinin Karşılaştırılması(Kruskal-Wallis)

Mevkiler	N	Ortalama sıra	Kay kare(x^2)	Sd	P
Orta saha	64	81.85	1.607	3	.658
Defans	49	83.77			
Kaleci	18	89.94			
Forvet	40	93.60			
Toplam	171	87.29			

P<0.05: anlamlılık düzeyi, **N:** sporcu sayısı, **X:** Aritmetik ortalama, **Sd:** serbestlik derecesi

Çizelge 4' te görüldüğü gibi, mevkilere göre grupların dağılımlarının varyansları eşit olmadığı için non parametrik Kruskal-Wallis Testi uygulanmıştır. Çizelge 4'te çalışmaya katılan sporcuların mevkilere göre problem çözme becerileri karşılaştırıldığında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık bulunamamıştır($P>0.05$). Mevkilere göre problem çözme becerileri karşılaştırıldığında orta saha oyuncularının problem çözme ortalama sıra değeri 81.85, defans oyuncularının ortalama sıra değeri 83.77, kalecilerin ortalama sıra değeri 89.94 ve forvet oyuncularının ortalama sıra değeri 93.60 puan ortalamasına sahip oldukları görülmektedir. Anlamlı bir farklılık olmamasına rağmen orta saha oyuncularının diğer mevki oyuncularına göre daha iyi puan ortalamasına sahip olduğu, forvet oyuncularının ise diğer mevki oyuncularına göre daha düşük problem çözme ortalamasına sahip olduğu görülmektedir.

Öğrenim durumuna göre problem çözme becerilerinin karşılaştırılması
Çizelge 5' te gösterilmiştir.

Çizelge 5. Öğrenim Durumuna Göre Problem Çözme Becerilerinin Karşılaştırılması (Kruskal-Wallis)

Öğrenim	N	Ortalama sıra	Kay kare(x^2)	sd	P	Anlamlı fark(mann-Whitney U)
Üniversite	50	82.03	6.381	2	.041	Orta > üniversite Orta > lise
Lise	112	84.54				
Ortaokul	9	126.28				
Toplam	171					

P<0.05: anlamlılık düzeyi, **N:** sporcu sayısı, **X:** Aritmetik ortalama, **Sd:** serbestlik derecesi

Çizelge 5' te görüldüğü gibi, öğrenim durumuna göre grupların dağılımlarının varyansları eşit olmadığı için non parametrik Kruskal-Wallis Testi uygulanmıştır. Çizelge 5' e göre çalışmaya katılan sporcuların öğrenim durumlarına göre problem çözme becerileri karşılaştırıldığında; üniversite mezunu sporcuların problem çözme beceri ortalama sıra değeri 82.03, lise mezunu sporcuların problem çözme beceri ortalama sıra değeri 84.54 ve orta okul mezunu sporcuların problem çözme beceri ortalama sıra değeri 126.28 olarak bulunmuştur. Üniversite mezunu sporcuların problem çözme beceri ortalamaları ile lise mezunu sporcuların problem çözme beceri ortalamaları; ortaokul mezunu sporcuların ortalamalarından daha iyi düzeyde çıkarak aralarında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılığa rastlanmıştır.

Çalışmaya katılan sporcuların spor yaşı gruplarına göre dağılımları Çizelge 6' da gösterilmiştir.

Çizelge 6. Çalışmaya katılan sporcuların spor yaşı gruplarına göre dağılımları

Spor Yaşı Grupları	N	%
1 – 5 yaş	20	11.7
6 – 10 yaş	74	43.3
11 – 15 yaş	59	34.5
16 – 20 yaş	13	7.6
21 – 25 yaş	5	2.9
Toplam	171	100

N:sporcu sayısı

Çizelge 6' da araştırmaya katılan sporcular spor yaşlarına göre gruplandırıldıklarında 1-5 yıl arası spor yapan grup % 11.7, 6-10 yıl arası spor yapan grup %44.3, 11-15 yıl arası spor yapan grup %34.5, 16-20 yıl arası spor yapan grup % 7.6, 21-25 yıl arası spor yapan grup %2.9 'luk bir dağılım göstermiştir.

Çalışmaya katılan sporcuların spor yaşlarına göre problem çözme becerilerinin karşılaştırılması Çizelge 7’ de gösterilmiştir.

Çizelge 7. Spor Yaşına Göre Problem Çözme Becerilerinin Karşılaştırılması

spor yaşı	N	X	S
1-5	20	92.1000	16.52717
6-10	74	90.9865	14.30729
11-14	59	89.4407	17.11248
16-20	13	85.7692	18.88189
21-25	5	90.8000	7.39594
Toplam	171	90.1813	15.72248

N: sporcu sayısı, X: Aritmetik ortalama, S: standart sapama

	Kareler toplamı	Sd	Kareler ort.	F	p
Gruplar arası	408.944	4	102.236	.408	.803
Gruplar içi	41614.437	166	241.804		
Toplam	42023.380	170			

***P<0.05:** anlamlılık düzeyi, **Sd:** serbestlik derecesi

Çizelge 7’ de görüldüğü gibi, çalışmaya katılan sporcuların spor yaşlarına göre problem çözme beceri ortalamaları 90.18 olarak bulunmuştur. Çalışmaya katılan sporcuların spor yaşı gruplarına göre problem çözme becerileri karşılaştırıldığında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık bulunamamıştır($P>0.05$). Spor yaşı gruplarına göre problem çözme becerileri karşılaştırıldığında; 1-5 yıl arası spor yapanların problem çözme beceri ortalamaları 92.10, 6-10 yıl arası spor yapanların problem çözme beceri ortalamaları 90.98, 11-14 yıl arası spor yapanların problem çözme beceri ortalamaları 89.44, 16-20 yıl arası spor yapanların problem çözme beceri ortalamaları 85.76, 21-25 yıl arası spor yapanların problem çözme beceri ortalamaları 90.80 olarak bulunmuştur. Anlamlı farklılık bulunamamasına karşılık 6-10 yıl arası bu sporu yapanların problem çözme becerileri diğer

gruplara göre daha iyi düzeyde çıkarken, 1-5 yıl arası bu sporla uğraşanların problem çözme beceri düzeyleri diğer gruplara göre daha düşük çıkmıştır.

5. TARTIŞMA

Günümüzde sportif verim düzeyini etkileyen çok sayıda etkenden bahsedilmektedir. Bu faktörlerden bir kısmı çevresel faktörler adı altında toplanırken; bir kısmını da içsel faktörler olarak değerlendirilmektedir⁵. Çok sayıdaki bu faktörlerin herhangi birisi koşullara göre artan ya da azalan öneme sahip olmakla birlikte tek başına başarı veya başarısızlığı oluşturması olanaklı görülmemektedir. Örneğin, sadece yüksek kondisyon, bir sporcunun başarılı olması için yeterli değildir. Yerine göre doğru kararı alan ve bunu özellikle de en kısa zamanda alan sporcunun karmaşık tutumların sergilendiği sporda başarıya daha çabuk ulaşabilmek için kendisine avantaj sağladığını söyleyebiliriz. Bu açıdan bakarsak, başarıya giden yolda sporcunun problem çözmedeki yeterliliğinin önem taşıdığını düşünebiliriz.

Futbol oyunu, oyun içinde çabuk karar vermeyi ve taktik görevlerin yerine getirilişinde sorumluluk isteyen davranışları gerektiren bir oyundur. Takımın her mevkiinde oynayan oyuncuların, futbol bilgileri ve taktik deneyimleri başarı açısından çok önemlidir. Futbolcu, sahaya çıktığında, oyun içinde karşılaşılan beklenmedik ve önceden hazırlığı yapılmamış pozisyonlarda ve rakibin baskısı altında, ani ve doğru tepkilerini ortaya koymak zorunda olduğu gibi aynı şekilde rakibini baskı altında tutmalı ve sürpriz pozisyonlarla karşı karşıya bırakıp şaşırtmalıdır.

Çalışmaya katılan takımlar liglere göre gruplandırıldığında; birinci ligdeki takımlar % 33.9, ikinci ligdeki takımlar % 34.5, üçüncü ligdeki takımlar ise % 31.6'lık dağılım göstermiştir. Çalışmaya katılan takımlar lig düzeylerine göre birbirleri ile karşılaştırıldığında; birinci lig takımlarının problem çözme ortalamaları 87.93, ikinci lig takımlarının problem çözme ortalamaları 94.11 ve üçüncü lig takımlarının problem çözme ortalamaları 88.29 olarak bulunmuştur. Çizelge 3' de çalışmaya katılan takımlar lig düzeyinde birbirleri ile karşılaştırıldığında; birinci lig takımlarının ve üçüncü lig takımlarının, ikinci lig takımlarından daha iyi ortalama puana sahip oldukları görülmekle birlikte,

istatistiksel açıdan aralarında anlamlı bir farklılık bulunamamıştır ($P>0.05$). Ancak P değerinin 0.05'e yakın olduğu görülmektedir.

Futbolcu, maç boyunca girdiği ikili mücadelelerin en azından yarısından çoğunu kazanmalıdır. Ayrıca antrenörün verdiği oyun düzenine sadık kalmalı ancak oyun içinde gelişen ani ve beklenmedik pozisyonlarda doğru kararlar verip bu kararları uygulayabilecek oyun zekâsına, beceriye ve taktik anlayışına sahip olmak zorundadır. 1. lig takımlarının diğer liglere oranla daha iyi problem çözme düzeyine sahip olmalarının, diğer liglere oranla daha kritik karşılaşmalara katılıp daha fazla beklenmedik pozisyonla karşı karşıya kaldıkları ve sonuçlarının daha fazla kitle üzerinde etki yaratacağı önemli maçlarda edindikleri deneyimlerle doğru orantılı olduğu düşünülebilir.

Özveren'in yapmış olduğu bir çalışmada, 1. ve 2. lig bayan voleybol takımlarının problem çözme becerileri karşılaştırıldığında oynadıkları liglere göre bizim çalışmamızda olduğu gibi takımlar arasında farklılıklar gözlenmiş ancak istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki bulunamamıştır⁴⁵.

İnce ve Şen tarafından yapılan çalışmada, Adana ili'nde deplasmanlı ligde basketbol oynayan sporcuların problem çözme becerileri belirlenmeye çalışılmış; takımların problem çözme becerileri karşılaştırıldığında 1. ligde oynayan bayan basketbolcuların 2. ligde oynayan bayan basketbolculara göre daha iyi problem çözme ortalamalarına sahip oldukları belirtilmiştir⁴⁶.

Ferahın yaptığı çalışmada ise, Kara Harp Okulu öğrencilerinin problem çözme beceri algıları ile problem çözme yaklaşım biçimlerinin sınıf değişkeni açısından farklılık gösterip göstermediğini incelemiştir. Araştırma sonucunda problem çözme becerisi ve yaklaşım biçimlerinde sınıf değişkeni açısından anlamlı bir fark bulunamamıştır⁴⁷.

Taylan yapmış olduğu çalışmada, üniversite öğrencileri üzerinde Problem Çözme Envanteri uygulayarak, problem çözme becerileri ile öğrenim gördükleri sınıflar arasındaki ilişkileri ölçmeye çalışmıştır. Çalışmanın sonucunda, problem çözme beceri toplam puanlarının sınıf değişkeni açısından farklılık göstermediği bulunmuştur⁴. Bu sonuçlar da bizim çalışmamızla benzerlik göstermektedir.

Mızrak ve Katkat'ın çalışmasında, eğitim fakültesindeki öğretmen adaylarının problem çözme becerilerinin sınıfa göre değişip değişmediğinin

karşılaştırılmıştır. 1.ve 2. sınıflar hariç sınıf yükseldikçe problem çözme seviyesinin yükseldiği ortaya çıkmıştır⁴⁸. Bizim yaptığımız çalışmada ise ligler arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık olmamasına rağmen 1. ligde yer alan takımların daha iyi problem çözme ortalama becerisine sahip oldukları görülmektedir. Ancak 2.lig takımları bu çalışmaya göre diğer iki gruba(1. ve 3. lig takımları) oranla daha düşük puana sahip olduklarından Ferah ve Taylan'ın yapmış oldukları çalışmayla benzerlik göstermediği; bununda örneklem grupları arasındaki farklılıktan kaynaklandığı düşünülebilir.

Çalışmaya katılan sporcuların mevkilere göre problem çözme becerileri karşılaştırıldığında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık bulunamamıştır ($P>0.05$).Araştırmaya katılan sporcular oynadıkları mevkilere göre gruplandırıldıklarında orta saha oyuncularını % 37.4, defans oyuncularını % 28.7, kaleciler % 10.5 ve forvet oyuncularını %23.4 'lük bir dağılım göstermektedir. Mevkilere göre problem çözme becerileri karşılaştırıldığında orta saha oyuncularının 81.85, defans oyuncularının 83.77, kalecilerin 89.94 ve forvet oyuncularının 93.60 puan ortalamasına sahip oldukları görülmektedir. Anlamlı bir farklılık olmamasına rağmen orta saha oyuncularının diğer mevki oyuncularına göre daha iyi puan ortalamasına sahip olduğu, forvet oyuncularının ise diğer mevki oyuncularına göre daha düşük problem çözme ortalamasına sahip olduğu görülmektedir.

Başarılı orta saha oyuncularını liderlik özellikleri gösterirler ve bu özelliklerini savunma ve hücumun koordinasyonunun kurulmasında, orta sahanın yönetiminde gösterirler. Gelişmiş bir oyun zekâsına sahiptirler¹⁴.

Orta saha oyuncularının daha iyi problem çözme becerisine sahip olmaları; bu mevki oyuncularının hem hücumda hem de savunmada görev almaları nedeniyle oyuna iyi konsantre olmalarına, çevresel ve yönsel dikkatlerinin gelişmiş olmasına, gelişmiş oyun zekâsına sahip olmalarına ve en karmaşık oyun kombinasyonlarını bile önceden okuyup, gerekli önlemleri alabilme özelliklerine bağlanabilir.

İnce ve Şen'in yaptıkları çalışmada, Adana ili'nde deplasmanlı ligde basketbol oynayan sporcuların problem çözme becerileri belirlenmeye çalışılmıştır. Bu çalışmada sporcuların oynadıkları mevkiler ile problem çözme

becerileri karşılaştırılmış; mevkiler ile problem çözme becerileri arasında istatistiksel açıdan anlamlı farklılık olmadığı görülmüştür⁴⁶. Bizim çalışmamızda da benzer sonuçlar elde edilmiş olup destekler nitelikte görülmektedir. Mevkiler ile problem çözme açısından istatistiksel açıdan anlamlı farklılık bulunamamıştır.

Çalışmamıza katılan sporcular öğrenim düzeylerine göre gruplandırıldıklarında; üniversite düzeyi % 29.2, lise düzeyi %65.5, ortaokul düzeyi %5.3 'lük bir dağılım göstermiştir. Buna göre sporcuların çoğunluğunu lise grubu oluşturmaktadır. Çalışmaya katılan sporcuların öğrenim durumlarına göre problem çözme becerileri karşılaştırıldığında; üniversite mezunu sporcuların problem çözme beceri ortalamaları 82.03, lise mezunu sporcuların problem çözme beceri ortalamaları 84.54 ve orta okul mezunu sporcuların problem çözme beceri ortalamaları 126.28 olarak bulunmuştur. Üniversite mezunu sporcuların problem çözme beceri ortalamaları ile lise mezunu sporcuların problem çözme beceri ortalamaları; ortaokul mezunu sporcuların ortalamalarından daha iyi düzeyde çıkarak aralarında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılığa rastlanmıştır. Bu farklılığın gruplarda bulunan sporcu sayısından kaynaklandığı düşünülmektedir.

Gemlik ve Sur'un yaptıkları bir çalışmada, özel hastane yöneticilerinin problem çözme becerilerini algılama düzeyleri çeşitli değişkenler açısından incelenmiş ve eğitim düzeyleri ile problem çözme becerileri arasında anlamlı farklılık bulunmadığı belirtilmiştir⁴⁹. Bu çalışma bizim yapmış olduğumuz araştırma sonuçlarıyla çelişki yaratmıştır. Bunun örneklem grupları arasındaki farklılıktan kaynaklandığı düşünülebilir.

Özenin yaptığı, Dağcılık eğitiminin problem çözme becerisi üzerine etkisinin incelendiği bir diğer çalışmada da; eğitim düzeyi değişkenine bakılmış ve yapılan istatistiksel analizler sonucunda eğitim farklılıklarına göre anlamlı bir sonuca ulaşılamamış. Ancak lisansüstü eğitim görenlerin diğer eğitim seviyesinde olanlara göre kendilerini daha iyi problem çözücü olarak algıladıkları, en alt seviye olan lise mezunlarının ise kendilerini diğer gruplara göre problem çözme becerisi açısından daha kötü algıladıkları belirtilmiştir⁵⁰.

Araştırmacı Katkat'ın, Türkiye'de profesyonel olarak çalışan futbol antrenörlerinin liderlik yönelimlerini ve problem çözme becerilerini tespit ederek liderlik biçimleri ile problem çözme becerilerinin karşılaştırıldığı çalışmada, antrenörlerin problem çözme becerileri bakımından farklı eğitim düzeyleri arasında anlamlı fark tespit etmiřtir⁵¹. Buna benzer bir sonuç ise Ulupınar'ın yapmış olduğu çalışmadır. alışmasında eğitim seviyeleri yükseldikçe problem çözme becerilerinin yükseldiğini belirtmiřtir⁵². Bu sonuçlar bizim yaptığımız çalışma sonuçlarıyla paralellik göstermektedir.

Çalışmaya katılan sporcular spor yaşlarına göre gruplandırıldıklarında 1-5 yıl arası futbol oynayan grup % 11.7, 6-10 yıl arası spor yapan grup %44.3, 11-15 yıl arası grup %34.5, 16-20 yıl arası grup % 7.6, 21-25 yıl arası grup %2.9 'luk bir dağılım göstermiştir(izelge 6). Çizelge 7' da çalışmaya katılan sporcuların spor yaşlarına göre problem çözme beceri ortalamaları 90.18 ± 15.72 olarak bulunmuştur. Çalışmaya katılan sporcuların spor yaşı gruplarına göre problem çözme becerileri karşılaştırıldığında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık bulunamamıştır($P > 0.05$). Spor yaşı gruplarına göre problem çözme becerileri karşılaştırıldığında; 1-5 yıl arası spor yapanların problem çözme beceri ortalamaları 92.10, 6-10 yıl arası spor yapanların problem çözme beceri ortalamaları 90.98, 11-14 yıl arası spor yapanların problem çözme beceri ortalamaları 89.44, 16-20 yıl arası spor yapanların problem çözme beceri ortalamaları 85.76, 21-25 yıl arası spor yapanların problem çözme beceri ortalamaları 90.80 olarak bulunmuştur. Anlamlı farklılık bulunamamasına karşılık 16-20 yıl arası bu sporu yapanların problem çözme becerileri diğer gruplara göre daha iyi düzeyde çıkarken, 1-5 yıl arası bu sporla uğraşanların problem çözme beceri düzeyleri diğer gruplara göre daha düşük çıkmıştır. Bu durumun deneyim arttıa, yaşanan tecrübeler oranında problem çözme beceri düzeyinin arttığı sonucunu düşündürmektedir.

Türkiye'de profesyonel olarak çalışan futbol antrenörlerinin liderlik yönelimlerini ve problem çözme becerilerini tespit ederek liderlik biçimleri ile problem çözme becerilerinin kalışlaştırıldığı bir çalışmada, antrenörlerin problem çözme becerileri bakımından farklı iş deneyimine sahip olanlar arasında anlamlı fark tespit edilmiştir. 11-15 ve 16-20 yıl iş deneyimine sahip

antrenörlerin problem çözme becerileri en iyi, 0-5 ve 6-10 yıl iş deneyimi olan antrenörlerin ikinci durumda ve 25 yıl üstü iş deneyimi olan antrenörlerin ise en düşük problem çözme becerisine sahip olarak bulunmuştur⁵¹. Deneyim ile problem çözme becerisi arasında pozitif ve anlamlı bir bağlantı olması ve daha önce konuya benzer nitelikte yapılan çalışmalar ortaya konan varsayımı destekler niteliktedir. Deneyim faktörü, profesyonel 1. ligde oynayan sporcuların problem çözme düzeylerinin diğerlerine oranla daha yüksek çıkmasında bir etken olarak da gösterilebilir.

Sonuç olarak, profesyonel futbol oyuncularının; oynadıkları lig düzeyi, mevki, öğrenim durumu ve spor yaşı değişkenlerine göre problem çözme becerilerinin incelendiği bu çalışmada; lig düzeyi, mevki ve spor yaşı değişkenleri ile problem çözme beceri düzeyi arasında anlamlı farklılıklar bulunamamış olmasına rağmen öğrenim düzeyi ile problem çözme beceri düzeyi karşılaştırmasında anlamlı farklılığa rastlanmıştır.

6. SONUÇLAR ve ÖNERİLER

Çalışmaya 1. ligde futbol oynayan 3 takım (Trabzonspor Kulübünden 20, Kayserispor Kulübünden 20, Gaziantepspor kulübünden 18 sporcu), 2. ligde oynayan 3 takım (Hatayspor Kulübünden 19, Gençlerbirliği Asaş.spor kulübünden 22, Yenişehir Kırşehirspor kulübünden 18 sporcu), 3. ligde oynayan 3 takım (E. Şekerspor kulübünden 18, Gaskispor kulübünden 18, Atakyaspor Kulübünden 18 sporcu) toplam 171 sporcusu gönüllü olarak katılmıştır.

Lig düzeyi değişkenine göre elde edilen bulgular genel olarak değerlendirildiğinde;

- Lig düzeyi ile problem çözme beri düzeyi arasında istatistiksel açıdan bir anlamlılık bulunamamıştır.
- Anlamlı farklılık olmamasına rağmen ligler arasında 1. lig oyuncularının diğer lig oyuncularına oranla daha iyi problem çözme becerisine sahip oldukları söylenebilir.

Mevki değişkenine göre elde edilen bulgular genel olarak değerlendirildiğinde;

- Mevkiler ile problem çözme beri düzeyi arasında istatistiksel açıdan anlamlı farklılık bulunamamıştır.
- Anlamlı farklılık olmamasına rağmen orta saha oyuncularının problem çözme beceri düzeyleri diğer mevki oyuncularına oranla daha iyi olduğu söylenebilir.

Öğrenim düzeyi değişkenine göre elde edilen bulgular genel olarak değerlendirildiğinde;

- Öğrenim düzeyi ile problem çözme becerisi arasında anlamlı farklılık bulunmuştur.
- Eğitim düzeyi attıkça problem çözme becerisinin arttığı söylenebilir.

Spor yaşı değişkenine göre elde edilen bulgular genel olarak değerlendirildiğinde;

- Spor yaşı grupları ile problem çözme beceri düzeyi arasında istatistiksel açıdan anlamlı farklılık bulunmamıştır.
- Anlamlı farklılık olmamasına rağmen 15-20 yıl spor deneyimi olan sporcuların diğerlerine oranla daha iyi problem çözme becerisine sahip oldukları söylenebilir.

Sonuç olarak; futbol sporunda bilinen performansları etkileyen teknik, taktik ve yapısal özelliklerin yanı sıra sporcuların problem çözme beceri düzeylerinin belirlenmesi ve geliştirilmesinin önemliliği görölmektedir.

Bu sebeple;

- Sporcular tüm yönleriyle tanınmaya çalışılmalı ve yüksek performans sergilemede önemli olan psikolojik unsurların da dikkate alınmasının önemini unutmamalıdır.
- Takımlarında daha yüksek başarı bekleyen antrenörler teknik, taktik ve motorik özellikleri geliştirici çalışmalar yanında, problem çözme becerilerini düzenleyici çalışmaları da ihmal etmemelidirler.
- Teknik direktör ve antrenörler yapılmış olan problem çözme araştırmalarının sonuçlarından yararlanmalıdırlar
- Çalışmanın daha fazla takım ve sporcu üzerinde uygulanması, konu ile ilgili daha net sonuçlara ulaşılmasını sağlayacağı düşünülmektedir.

7. KAYNAKLAR

1. **Cüceloğlu D.** *İnsan ve Davranışı*. İstanbul: Remzi Kitabevi A.Ş., **1999**: 219-221- 222-277.
2. **Posamentier A. S.** Problem-Solving Strategies for Efficient and Elegant Solutions. *A Researce for the Mathematics Teacher*. California: Corwin Press, Inc.**1998**.
3. **Senemoğlu N.** *Gelişim, Öğrenme ve Öğretim*. Ankara: Ertem Matbaacılık,**1997**.
4. **Taylan S.** Heppner'in Problem Çözme Envanteri'nin Uyarlama, Geçerlik ve Güvenirlik Çalışmaları. *Yayınlanmamış yüksek Lisans Tezi*. A.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ankara: **1990**: 4.
5. **Gürçay S. S.** Aile Ve Arkadaşlardan Algılanan Sosyal Destek, Bireyler Arası İlişkilerde Yeterlik Ve Karar Verme ilişkileri. *Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*.**1998**: Cilt 2, Sayı 9: 7-16
6. **Bilen M.** *Plandan Uygulamaya Öğretim*. Ankara:Takav Matbaacılık, Yayıncılık Sanayi ve Ticaret A.Ş..**1993**
7. **Naftel M. I., Driscoll M.** *Problem Solving and Decision Making in Eighth-grade Class*. Clearing Hause, **1993**: 66.
8. **İnal A.N.** *Futbolda Eğitim ve Öğretim*. Nobel Yayın Dağıtım. **1998**: 17-20
9. **Bizanz G.** *Futbolda Öğretim Planı, Gençlerin Antrenmanı*. Çeviren, Özmen Ö. İstanbul: Arbas Matbaacılık ve Ambalaj Sanayi, **1991**: 10
10. **Şahin M.** Spor Ahlakının Sorunları Felsefi Bir Çalışma. *Yüksek Lisans Tezi, Ç.Ü.*, Adana, **1995**
11. **Goldenberg A.S.**, *Sports Slump Busting, Illionis: Human Kinetics*. **1998**: 3-6-11

12. Erişim: (<http://www.gymuniversal.com/htmler/saglik/psikoloji.htm>) 2006. Erişim tarihi: 22.10.2006
13. **Heddergott K. H.** “*Neue Fussball Lehre*”, 5.Auflage, Limpert Verlag gmbh.,Bad Hamburg:1977
14. **Başer E.**,(1994), **Futbolda Psikoloji ve Başarı**,Sporsal Kuram Dizisi 4,Ankara: 1994:13-45-78-84-92
15. **Ferah A.** *Futbol Teknik Eğitim ve Öğretim*,113
16. **Hughes C.** *Soccer, Tactics and Skills*,2th Ed., Macdonald Queen Anne Pres. London: 1987: 180-188
17. **Günay M., Yüce İ.** *Futbol Antrenmanının Bilimsel Temelleri*. Ankara: Gazi Kitapevi. 2001: 314
18. **Gelbal, S.** *Problem Çözme Becerisinin Öğretimle Geliştirilmesi*. Eğitimde Arayışlar 1. Sempozyumu, Eğitimde Nitelik Geliştirme. İstanbul: Özel Kültür Yayınları. 1991
19. **Bingham, A.** Çocuklarda Problem Çözme Yeteneklerinin Geliştirilmesi. Çev. Oğuzhan A. F. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1998.
20. **Morgan, C. T.** *Psikolojiye Giriş*. Çeviren: Arıcı H. Ankara: Meteksan, 1999
21. **Arseven A.** *Alan Araştırma Yöntemi (İlkeler, Teknikler, Örnekler)*. Ankara: Tekişik Matbaası, 1994.
22. **Anderson J.R.** *Cognitive Psychology and It's Implications*. San Fransisco: Freeman, 1980: 119
23. **Heppner, P. Krauskopf, K.** “ An Infromation Processing Apporach to Personal Problem Solving”, *The Counseling Psychologist*. Vol:15, 1987: 34-37
24. **Kneeland, S.** *Problem Çözme*. Çeviren: Kalaycı N. Ankara: Gazi Kitabevi, 2001.

25. **Arnold J. D.** *The Complete Problem Solver*. Canada: John Wiley & Sons Inc.,**1992**: 192
26. **Heppner P.** “ A Review of the Problem Solving Literatüre and It’s Relationships to the Counseling Process” *Journal of Counseling Psychology*, vol: 25, **1978**:.366
27. **Heppner P. P., Baumgardner A. H. ve Jakson J.** “Depression and Attributional Style: Are They Related?” *Cognitive Therapy and Research*. 9, **1985**: 105-113
28. **Heppner P. P., Baker C. E.** “Applications of the Problem Solving Inventory”. *Measurement & Evaluation in Counseling & Development*. 29, **1997**: 229-313.
29. **Eliot T. R.** Problem Solving Appraisal, Oral contraceptive Use and Anenstrual-Pain. *Journal of Applied Social Psychology*. 37, **1992**: 286-297
30. **Heppner P. P., Krieshok T. S.** “An Applied Investigatation of Problem Solving Appraisal Vocational İdentity And Career Service Request, Utilization and Subsequent Evaluation”. *Vocational Guidance Quarterly*. 31, **1983**: 240-249
31. **Açıklın A.** *Toplumsal Kurumsal ve Teknik Yönleriyle Okul Yöneticiliği*. Ankara: Pegem Yayınlar, **1997**.
32. **Aydın M.** *Eğitim Yönetimi*. Ankara: Hatipoğlu Yayınevi, **1998**
33. **Gürçay S. S.** Aile Ve Arkadaşlardan Algılanan Sosyal Destek, Bireyler Arası ilişkilerde Yeterlik ve Karar Verme ilişkileri. *Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*. Cilt 2, sayı 9, **1998**.
34. **Kuzgun Y.** Karar Verme Stratejileri Ölçeği: Geliştirilmesi ve Standardizasyonu. VII. Ulusal Psikoloji Kongresi Bilimsel Çalışmaları.(Ed.) Bayraktar R. ve Dağ İ. Türk Psikologlar Derneği Yayınları. **1993**: 161-170
35. **Mann L., Harmoni R., Pover C.** Adolescent decision - making : The Developpt competence. *Journal of Adolescence*. **1989**.
36. **Haris R.** **İtroduction to Decision Making.** Version Date: July 2, 1998 (<http://www.virtualsalt.com/crebook5.htm>) Erişim tarihi: 21.8.2006

37. **Oğuzkan A. F.** *Eğitim Terimleri Sözlüğü*. Ankara: Emel Matbaacılık, **1993**.
38. **Kuzgun Y.** *Rehberlik ve Psikolojik Danışma*. Ankara: ÖSYM Yay. **1992**
39. **Bursalıoğlu Z.** *Okul Yönetiminde Yeni Yapı ve Davranış*. Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları, **1987**: 154
40. **D’Zur,lla T., Goldfried M.** “Problem Solving Behavior Modification” *Journal of Abnormal Psychology*. vol :18, **1971**: 45-47
41. **Konter E.** *Futbolda Süratin Teori ve Pratiği*. Ankara: Bağırğan Yayınevi, **1997**
42. **Heppner P. P., Petersen C. H.** “The Development and Implications of a Personal Problem Solving Inventory”. *Journal of Counseling Psychology*. 29, **1982**: 66-79
43. **Savaşır İ., Şahin N. H.** *Bilişsel- Davranışçı Terapilerde Değerlendirme: Sık Kullanılan Ölçekler*. Ankara: Türk Psikologlar Derneği Yayınları, **1997**
44. **Keleş O. B.** *Eğitim Yöneticilerinde Sorun Çözme ve Denetim Odağı İlişkisi*. Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. **2000**.
45. **Özveren Ö. Y.** 1. ve 2. Lig Voleybolcularında Problem Çözme Becerileri ve Kaygı Düzeyleri Arasındaki ilişki. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İzmir, **2006**.
46. **İnce G, Şen C.** Adana İlinde Deplasmanlı Ligde Basketbol Oynayan Sporcuların Problem Çözme Becerilerinin Belirlenmesi. *Sportmetre Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, **2006**;IV (1) 5-10
47. **Ferah D.** *Kara Harp Okulu Öğrencilerinin Problem Çözme Becerilerini Algılamalarının ve Problem Çözme Yaklaşım Biçimlerinin Cinsiyet, Sınıf, Akademik Başarı ve Liderlik Yapma Değişkenleri Açısından İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ankara, **2000**.
48. **Mızrak O. Katkat D** *Öğretmen Adaylarının Pedagojik Eğitimlerinin Problem Çözme Becerilerine Etkisi*. *Milli Eğitim Dergisi. (Elektronik Dergi)*. **2003**;sayı 158
Erişim: <http://yayim.meb.gov.tr/dergiler/158/icindekiler.htm>

- 49. Gemlik H. N. Sur H.** Özel Hastane Yöneticilerinin Problem Çözme Becerilerini Algılama Düzeylerine İlişkin Bir İnceleme.
Erişim: (www.sabem.saglik.gov.tr/Akademik_Metinler/goto.aspx?id=3063) 2007. Erişim tarihi: 22.10.2007
- 50. Özen G.** *Dağcılık Eğitiminin Problem Çözme Becerisi Üzerine Etkisinin İncelenmesi.* Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi.Abant İzzet Baysal Üniversitesi sosyal Bilimler Enstitüsü Spor Yöneticiliği Programı.Bolu, **2004**
- 51. Katkat D.** *Türkiye profesyonel Futbol Liglerindeki Antrenörlerin Liderlik Yönelim Analizleri ve Problem Çözme Becerileri.* Yayımlanmamış Doktora Tezi. Gazi Üniversitesi Sağlık Bilimleri ve Spor Anabilim Dalı.Ankara,**2005.**
- 52. Ulupınar S.** *Hemşirelik Eğitiminin Öğrencilerin Sorun Çözme Becerilerine Etkisi.* Yayımlanmamış Doktora Tezi.İstanbul Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü. İstanbul, **1997.**

EK – 1

Kişisel Bilgi Formu

Oynadığınız kulüp :

Oynadığınız mevki:

Yaşınız :

Spor yaşıınız:

Öğrenim düzeyiniz:

EK – 2

Problem Çözme Envanteri

Bu envanterin amacı, günlük yaşantımızdaki problemlerinize (sorunlarınıza) genel olarak nasıl tepki gösterdiğinizi belirlemeye çalışmaktır. Sizlerden toplanan veriler yalnızca bilimsel amaçla araştırmada kullanılacak, hiçbir kurum ya da kişiye verilmeyecektir.

Lütfen, aşağıdaki maddeleri elinizden geldiğince samimiyetle ve bu durumda nasıl davrandığınızı göz önünde bulundurarak cevaplandırınız. "Cevaplarımızı, bu tür problemlerin nasıl çözülmesi gerektiğini düşünerek değil, böyle sorunlarla karşılaştığımızda Gerçekten ne yaptığınızı düşünerek vermeniz gerekmektedir." Bunu yapabilmek için kolay bir yol olarak her soru için kendinize lütfen şu soruyu sorunuz: "Burada sözü edilen davranışı ben ne sıklıkla yaparım?"

İlginize teşekkür ederiz.

<u>Maddeler</u>	<u>Her zaman</u>	<u>Çoğunlukla</u>	<u>Sıklıkla</u>	<u>Ara sıra</u>	<u>Hiçbir zaman</u>
1-Bir sorunu çözmek için kullandığım çözüm yolları başarısız ise bunların neden başarısız olduğunu araştırmam.	()	()	()	()	()
2-Zor bir sorunla karşılaştığımda ne olduğunu tam olarak belirleyebilmek için nasıl bilgi toplayacağımı uzun boylu düşünmem.	()	()	()	()	()
3-Bir sorunumu çözmek için gösterdiğim ilk çabalar başarısız olursa o sorun ile başa çıkabileceğimden şüpheye düşerim.	()	()	()	()	()
4-Bir sorunumu çözdükten sonra bu sorunu çözerken neyin işe yaradığını, neyin yaramadığını ayrıntılı olarak düşünmem.	()	()	()	()	()
5-Sorunlarımı çözme konusunda genellikle yaratıcı ve etkili çözümler üretebilirim.	()	()	()	()	()
6-Bir sorunumu çözmek için belli bir yolu denedikten sonra durur ve ortaya çıkan sonuç ile olması gerektiğini düşündüğüm sonucu karşılaştırırım.	()	()	()	()	()
7-Bir sorunum olduğunda onu çözebilmek için başvurabileceğim yolların hepsini düşünmeye çalışırım.	()	()	()	()	()
8-Bir sorunla karşılaştığımda neler hissettiğimi anlamak için duygularımı incelerim.	()	()	()	()	()
9-Bir sorun kafamı karıştırdığında duygu ve düşüncelerimi somut ve açık-seçik ifade etmeye uğraşmam.	()	()	()	()	()
10-Başlangıçta çözümünü fark etmesem de sorunlarımın çoğunu çözme yeteneğim vardır.	()	()	()	()	()
11-Karşılaştığım sorunların çoğu, çözebileceğimden daha zor ve karmaşıktır.	()	()	()	()	()
12-Genellikle kendimle ilgili kararlar verebilirim ve bu karardan hoşnut olurum.	()	()	()	()	()
13-Bir sorunla karşılaştığımda onu çözmek için genellikle aklıma gelen ilk yolu izlerim.	()	()	()	()	()

- 14-Bazen durup sorunlarım üzerinde düşünmek yerine gelişi güzel sürüklenip giderim. () () () () () ()
- 15-Bir sorunla ilgili olası bir çözüm yolu üzerinde karar vermeye çalışırken seçeneklerimin başarı olasılığım tek tek değerlendirmem. () () () () () ()
- 16-Bir sorunla karşılaştığımda, başka konuya geçmeden önce durur ve o sorun üzerinde düşünürüm. () () () () () ()
- 17-Genellikle aklıma ilk gelen fikir doğrultusunda hareket ederim. () () () () () ()
- 18-Bir karar vermeye çalışırken her seçeneğin sonuçlarını ölçer, tartar, birbirleriyle karşılaştırır, sonra karar veririm. () () () () () ()
- 19-Bir sorunumu çözmek üzere plan yaparken o planı yürütebileceğine güvenirim. () () () () () ()
- 20-Belli bir çözüm planını uygulamaya koymadan önce nasıl bir sonuç vereceğini tahmin etmeye çalışırım. () () () () () ()
- 21-Bir soruna yönelik olası çözüm yollarım düşünürken çok fazla seçenek üretmem. () () () () () ()
- 22-Bir sorunumu çözmeye çalışırken sıklıkla kullandığım bir yöntem; daha önce başıma gelmiş benzer sorunları düşünmektedir. () () () () () ()
- 23-Yeterince zamanım olur ve çaba gösterirsem karşılaştığım çoğunu çözebileceğime inanıyorum. () () () () () ()
- 24-Yeni bir durumla karşılaştığımda ortaya çıkabilecek sorunları çözebileceğime inancım vardır. () () () () () ()
- 25-Bazen bir sorunu çözmek için çabaladığım halde, bir türlü esas konuya gelememiş ve gereksiz ayrıntılarla uğraştığım duygusuna kapılıyorum. () () () () () ()
- 26-Ani kararlar verir ve sonra pişmanlık duyarım. () () () () () ()
- 27-Yeni ve zor sorunları çözebilme yeteneğime güveniyorum. () () () () () ()
- 28-Elimdeki seçenekleri karşılaştırırken ve karar verirken kullandığım sistematik bir yöntem vardır. () () () () () ()
- 29-Bir sorunla başa çıkma yollarını düşünürken çeşitli fikirleri birleştirmeye çalışmam. () () () () () ()
- 30-Bir sorunla karşılaştığımda bu sorunun çıkmasında katkısı olabilecek benim dışındaki etmenleri genellikle dikkate almam. () () () () () ()
- 31-Bir konuyla karşılaştığımda, ilk yaptığım şeylerden biri, durumu gözden geçirmek ve konuyla ilgili olabilecek her türlü bilgiyi dikkate almaktır. () () () () () ()
- 32-Bazen duygusal olarak öylesine etkilerim ki, sorunumla başa çıkma yollarından pek çoğunu dikkate bile almam. () () () () () ()
- 33-Bir karar verdikten sonra, ortaya çıkan sonuç genellikle benim beklediğim sonuca uyar. () () () () () ()

34-Bir sorunla karşılaştığımda, o durumla başa çıkabileceğimden genellikle pek emin değilimdir.

35-Sorunun farkına vardığımda, ilk yaptığım şeylerden biri, sorunun tam olarak ne olduğunu anlamaya çalışmaktır.

8. ÖZGEÇMİŞ

24.08.1979 Kayseri’de doğdu. İlk ve orta öğrenimini sırasıyla Denizli Gazi İlkokulu, Van Kazım Karabekir ortaokulu ve Balıkesir Muharrem Hasbi Lisesinde tamamladı.

1999-2003 döneminde Gaziantep Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Yüksek Okulunda Beden Eğitimi ve Spor Öğretmenliğinde okudu. 2003 -2004 döneminde Çukurova Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalında Yüksek Lisans eğitimine başladı. Özel sektörde beden eğitimi öğretmeni olarak halen çalışmaktadır